

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta

Bakalářská práce

2015

Michaela Nikolajevová

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Katedra archeologie

Spony s cibulovitými knoflíky

v Čechách a na Moravě

Bakalářská práce

Autor: Michaela Nikolajevová

Studijní program: B7109 Archeologie

Studijní obor: 7105R001 Archeologie

Vedoucí práce: doc. PhDr. Eduard Droberjar, Dr.

Hradec Králové, 2015

Zadání bakalářské práce

Autor: Michaela Nikolajevová

Studium: F12592

Studijní program: B7109 Archeologie

Studijní obor: Archeologie

Název bakalářské práce: **Spony s cibulovitými knoflíky v Čechách a na Moravě**

Název bakalářské práce AJ: Fibulae with bulbous knobs "Zwiebelknopffibeln" in Bohemia and Moravia

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cílem této bakalářské práce je soupis spon s cibulovitými knoflíky na území Čech a Moravy. Na základě poznatků je uvedena typologicko-chronologická analýza. Dále práce sleduje rozšíření výskytu spon. Pozornost je také věnována významu spon a vztahu spon k lokalitám. Součástí práce jsou obrazové přílohy vybraných nálezů, tabulky a mapy.

Keller, E. 1971: Die Spätromischen Grabfunde in Südbayern. München. Patek, v. E. 1942: Verbreitung und Herkunft der römischen Fibelntypen von Pannonien. Dissertationes Pannonicae II, 19. Budapešť. Peškař, I. 1972: Fibeln aus der römischen Kaiserzeit in Mähren. Praha. Pröttel, P. M. 1988: Zur Chronologie der Zwiebelknopffibeln, JRGZM, 35. Jahrgang, Teil 1, 347-372. Sakař, V. 1961: Spony s cibulovitými knoflíky ve střední Evropě. PA 52, 430-434.

Garantující pracoviště: Katedra archeologie,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: doc. PhDr. Eduard Droberjar, Dr.

Datum zadání závěrečné práce: 24.11.2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne:.....

Anotace

NIKOLAJEVOVÁ, MICHAELA. Spony s cibulovitými knoflíky v Čechách a na Moravě. Hradec Králové : Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2015, 79 pp. Bakalářská práce.

Cílem této bakalářské práce je vytvořit soupis spon s cibulovitými knoflíky. První část je zaměřena na pozdně římský import a chronologii mladší doby římské. Dále je pozornost věnována problematice spon s cibulovitými knoflíky. Popsána je obecná charakteristika, terminologie, materiál, výroba a typologicko-chronologická analýzy spon. Hlavní část obsahuje současný stav poznání a soupis nálezů spon s cibulovitými knoflíky na území Čech a Moravy. Následně jsou interpretovány výsledky zjištění, tj. geografické rozšíření, typologie, stav dochovanosti, rozměry, materiál, nálezové okolnosti spon.

Klíčová slova: Čechy a Morava, mladší doba římská, spony s cibulovitými knoflíky

Annotation

NIKOLAJEVOVÁ, MICHAELA. Fibulae with bulbous knobs „Zwiebelknopffibeln“ in Bohemia and Moravia. Hradec Králové : Faculty of Arts, University of Hradec Králové, 2015, 79 pp. Bachelor Degree Thesis.

The aim of this Bachelor thesis is to create a list of fibulae with bulbous knobs. The first part focuses on the late Roman import and chronology of the Late Roman Period. Next is attention paid to matters of fibulae with bulbous knobs. Describes the general characteristic, terminology, material, production and typological-chronological analysis brooches. The main part contains the current state of knowledge and inventory findings fibulae with bulbous knobs in the territory of Bohemia and Moravia. Subsequently, the individual findings are interpreted, ie. the geographical expansion, typology, the state of preservation, sizes, material, finding circumstances of brooches.

Keywords: Bohemia and Moravia, Younger Roman period, Fibulae with bulbous knobs

OBSAH

1 ÚVOD.....	8
1.1 Cíle práce	8
1.2 Metody práce.....	8
2 POZDNE ŘÍMSKÝ IMPORT	10
3 CHRONOLOGICKÉ VYMEZENÍ TÉMATIKY	14
4 PROBLEMATIKA SPON S CIBULOVITÝMI KNOFLÍKY	16
4.1 Obecná charakteristika.....	16
4.2 Terminologie	17
4.3 Materiál	18
4.4 Výroba a jejich rozšíření.....	18
4.5 Typologicko-chronologická analýza	19
4.5.1 Typ Pröttel 1	20
4.5.2 Typ Pröttel 2	21
4.5.3 Typ Pröttel 3/4.....	22
4.5.4 Typ Pröttel 5	23
4.5.5 Typ Pröttel 6	23
5 SPONY S CIBULOVITÝMI KNOFLÍKY V ČECHÁCH A NA MORAVĚ	25
5.1 Současný stav poznání	25
5.2 Soupis spon v Čechách	26
5.3 Soupis spon na Moravě.....	34
5.4 Analýza a interpretace	39
5.4.1 Geografické zhodnocení výskytu spon	39
5.4.2 Typologie spon	42
5.4.3 Rozměry spon.....	45

5.4.4 Materiál spon	49
5.4.5 Nálezové okolnosti	50
5.5 Germánská napodobenina spony s cibulovitými knoflíky	51
6 ZÁVĚR	53
SEZNAM ZKRATEK	56
SEZNAM GRAFŮ A TABULEK V TEXTU	57
SEZNAM LITERATURY	58
OBRAZOVÁ PŘÍLOHA	62

1 ÚVOD

1.1 Cíle práce

Cílem této bakalářské práce je vytvořit soupis spon s cibulovitými knoflíky na území Čech a Moravy. Na úvod je pozornost věnována importu a vymezení období, ve kterém se objevovaly spony s cibulovitými knoflíky. Stručně je tedy nastíněna situace na území České republiky v mladší době římské. V následující kapitole, pod názvem *Problematika spon s cibulovitými knoflíky*, se zabývám obecně problematikou těchto spon, zvláště co se týká původu, funkce, názvosloví a výroby spon. Důležitou součástí této kapitoly je také typologicko-chronologický rozbor popsáný na základě stěžejní práce P. M. Pröttela (1988, 349-372).

Hlavní kapitola obsahuje zhotovený soupis spon s cibulovitými knoflíky z oblasti Čech a Moravy. Na základě toho souboru jsou analyzovány jednotlivé údaje. Zjišťováno je rozšíření těchto spínadel na našem území a vztah nálezů k lokalitám. Z údajů o sponách je vyhodnocena četnost výskytu jednotlivých typů i variant. Dále jsou rozebrány poznatky o velikosti spon, stavu dochování, použití materiálu pro výrobu spínadel a nálezové okolnosti. Ne u všech spon se podařilo získat všechny potřebné údaje, k tomu aby mohly být zahrnuty do vyhodnocování nálezového souboru.

Bakalářská práce rovněž obsahuje grafy a tabulku. V příloze jsou následně umístěny kresby, fotografie a mapa rozšíření spon.

1.2 Metody práce

Údaje vyplněné v soupisu spon jsou získané především z práce s literaturou uvedenou v seznamu literatury. Kolekce spon je získaná částečně z prací V. Sakaře (1961, 430-431; 1970, 30-61) a I. Peškaře (1972, 7-53). Pro zbytek zjištěných nálezů byla využita především periodika

Přehled výzkumů, Archeologie ve středních Čechách a sborník Archeologie barbarů. Pro ověření některých nálezů nebo doplnění údajů byla použita databáze archeologické sbírky Národního muzea. K jednotlivým analýzám jsou vytvořeny grafy pomocí programu Microsoft Excel 2010. Obrazová příloha je sestavena z obrázků spon s cibulovitými knoflíky převzatých z literatury, z databáze Národního muzea a kresbou autorky podle fotky. Tři spony, které jsou uloženy ve Východočeském muzeu v Hradci Králové, jsou kresbou autorky přímo podle předmětu. Součástí přílohy je navíc obrázek spony s vyznačenou příslušnou terminologií, též podle autorky. Do obrazové přílohy je zařazena mapa, sledující rozšíření spon s cibulovitými knoflíky na území České republiky.

2 POZDNĚ ŘÍMSKÝ IMPORT

Úvodem bych se zmínila o charakteru římského importu v mladší době římské a kontaktech mezi barbarikem a podunajskými provinciemi. Jelikož je importované zboží důležitým prvkem doby římské, je tomuto tématu věnována velká pozornost. V Čechách můžeme jmenovat především V. Sakaře (1970), který se zabýval tímto tématem v práci *Roman imports in Bohemia*.

Pojem římský import znamená předmět, který byl vyrobený v římské říši a například obchodem zanesen do barbarika (Droberjar 2006, 57). Zejména to znamená cizí prvek, který je nalezen mimo území, kde byl vyroben (Pleiner - Rybová 1978, 687). Do Čech se dostávaly importy především z oblasti Norika a Panonie (Sakař 1970, 69). Je několik způsobů, jak mohly být na naše území, ale i celkově do barbarika, zavlčeny cizí předměty. První možností je obchod mezi podunajskými centry a Germánií. Dále se sem mohly dostat posunem vojenských jednotek či formou kořisti, ale i daru (Peškař 1972, 136; Tejral 1993, 486; Sakař 1991, 3). Za kořist jsou především požadovány zbraně a vojenská výzbroj, kterou mohli barbaři získat možností buď službou v římských jednotkách nebo jako výtěžek z bitev. Jako dar jsou chápány některé luxusní předměty, zejména bronzové a stříbrné nádoby. Další zmíněný způsob, jak se na území barbarika dostaly importy je obchodování (Droberjar 2006, 60-61). To muselo probíhat po nějakých obchodních stezkách. V. Sakař (1970, 69) ve své práci poznamenal, že se do Čech importy dostávaly z oblasti Norika s výchozím bodem v Lauriacu a na Morovu z území Panonie, především z center Carnunta a Brigetia. Trasa do Čech musela bezprostředně procházet jižními Čechami.

Příliv importu v mladší době římské nebyl tak velký jako v předchozím období. Především kolem roku 250 sledujeme výrazný pokles importovaného zboží do Čech (Sakař 1970, 69). Může za to chaos

v Impériu, který nastal po Markomanských válkách a také neustálé bojové střety germánského a římského světa (Svoboda 1948, 153-160; Tejral 1993, 483). I přesto tedy z té doby máme na našem území nálezy importu, jež jsou důkazem přetrvávajícího kontaktu s římskými provinciemi.

Jako římský import v mladší době římské v Čechách můžeme poznamenat např. bronzové nádoby E 40, E 160, provinciální kování přezek, skleněné perly, terru sigillatu, glazovanou keramiku (Svoboda 1948, 189-195; Tejral 1993, 490; Musil 2008, 155; Droberjar 1999, 5).

Přesto nejvýznamnějším importem jsou především spony, i když se sem už nedostávaly v takovém množství jako ve starší době římské (Droberjar 2006, 48). Níže teď uvedu a stručně charakterizuji jednotlivé tvary římských spon mladší doby římské, které se vyskytují na území Čech.

Ramínkovité spony s válcovitým pouzdrém

Jako první zmíním ramínkovitou sponu s válcovitým pouzdrém (A 187). Toto spínadlo charakterizuje příčné rameno, které vybíhá z hlavice lučičků. Břevno má kruhový průřez. U spony můžeme sledovat vysoký obloukovitě klenutý lučík a na něj kolmo navazující nožku, která může nést na povrchu výzdobu. Zachycovač spony bývá přehnutý. Její výskyt je kladen do 1. poloviny 3. století. Dokladem této spony v Čechách je nález z lokality Praha-Olšany (Svoboda 1948, 164-166, obr. 31:1; Sakař 1970, 38, 60).

Destičkovité spony

Dalším typem spon, jako importu, jsou spony destičkovité, které jsou obvykle tvořeny ozdobnou destičkou kruhového tvaru, jež nahrazuje tělo lučičku. Funkční zařízení je umístěno ze spodu destičky. Z horní strany bývá povrch bohatě zdobený, nejčastěji emailem. Ozdobná strana terčíku může být i vystouplá. Tyto spínadla jsou řazeny do období C1 a C2 (Svoboda 1948, 98, 186-188; Sakař 1991, 19; Droberjar 2008, 143). Z českých nálezů

můžeme jmenovat např. dvě destičkovité spony z lokality Ctiněves (okr. Litoměřice) (Trefný - Křišťuf - Průchová - Chroustovský 2012, 76-78) nebo z lokality Opočno (okr. Louny) (Pleinerová 1995, 113).

Kotvovité spony

Neobvykle tvarovaná a na naše území zavlečená je tzv. kotvovitá spona. Její tělo připomíná tvar kotvy, který je vytvořen dvěma oblými částmi vybíhajícími z lučíku. Následně hlavice spony může být vějířovitě rozevřená. Na lučíku rovněž pozorujeme uzlík. Nožka je oproti lučíku úzká a mírně vyhnutá nahoru, na jejímž konci sedí kulička. Dále je specifikována vysokým zachycovačem (Svoboda 1948, 62). Kotvovitá spona je datována do 2. poloviny 2. století až do počátku 3. století. Jedinou sponu tohoto tvaru máme doloženou na lokalitě Nebovidy (okr. Kolín) (Sakař 1970, 33, 59; Beneš - Horník - Kašpárek 2011, obr. 5:4).

Kolínkovité spony

Kolínkovitá spona (A 247) má v horní části lučík kolínkovitě zlomený. Nad vinutím je umístěna půlkruhová záhlavní destička, jež jej překrývá. Na záhlavní destičce se může objevovat výzdoba. Spodní část lučíku (nožka) je krátká a ze spodní části vybíhá vysoký zachycovač. Tyto spony se objevují již v 2. století a přetrvávají až do závěru 4. století (Sakař 1970, 60; Peškař 1972, 95-96; Sakař 1991, 18). V. Sakař (1970, 60) uvádí nálezy těchto spon na lokalitách Kostelec nad Labem (okr. Mělník), Nebovidy (okr. Kolín) a Praha-Podbaba. Novější soupis spon vypracoval E. Droberjar (2012, 119-122), který do mladší doby římské (2. pol. 3. století až 1. pol. 4. století) řadí zejména spony typu Jobst 13E (Nebovidy, Nová Ves, Stradouň) a 13B2 (Hříškov).

Spony s cibulovitými knoflíky

Jako poslední druh provinciálních spon uvedu spony s cibulovitými knoflíky (A 190-191). Jde v podstatě o podobný tvar, jako je výše zmíněná

ramínkovitá spona s válcovitým pouzdem. Nýbrž rameno spony je z obou stran navíc ukončeno knoflíky (Svoboda 1948, 166-167; Sakař 1970, 60). Jelikož o této sponě bylo doposud v české literatuře pojednáno zřídka a poněvadž se mi jeví jako nejnápadnější oproti ostatním provinciálním sponám, pokusím se tudíž podat v této práci ucelený pohled o sponách s cibulovitými knoflíky v rámci Čech a Moravy.

3 CHRONOLOGICKÉ VYMEZENÍ TÉMATIKY

V této kapitole představím období spon s cibulovitými knoflíky. Bude zde nastíněno časové rozmezí výskytu spon a situace na území České republiky v mladší době římské.

Spony s cibulovitými knoflíky se objevují od konce 3. století a přetrvávají až do poloviny 5. století (Pröttel 1988). Na našem území můžeme sledovat už nálezy typu Pröttel 1, avšak poslední variantou jsou u nás zastoupeny spony typu Pröttel 3/4D. Jak už bylo zmíněno, tak se jedná o mladší dobu římskou. H. J. Eggers (1955) rozdělil tuto dobu, označovanou jako stupeň C, do tří podstupňů. Jednotlivé úseky určuje jako C1 (150-200), C2 (200 - 300), C3 (300-350). Nicméně pro období spon s cibulovitými knoflíky je vhodné uvést novější datování mladší doby římské. Na základě ní spony s cibulovitými knoflíky spadají pouze do pozdního stupně mladší doby římské C2 (250/260 až 300/320) a do pozdní doby římské C3 (300/320 až 380/400) (Droberjar 1999, 5-6).

Za počátek mladší doby římské je považováno ukončení markomanských válek, tedy uzavření Commodova míru rok 180. Přechod mezi stupni C1 a C2 není vymezen událostmi, avšak můžeme pozorovat znatelný pokles obchodování mezi barbarikem a římskými provinciemi. Závěr doby římské vymezují události např. bitva u Adrianopole roku 378 nebo vpád Hunů do římské říše a její rozdělení v roce 395 (Droberjar 2005, 116; týž 2008, 135-136).

Osídlení Čech v mladší době římské se koncentrovalo zejména v severozápadních Čechách v povodí řeky Ohře, ve středních Čechách, v Pražské plošině a ve středním Polabí. Také můžeme pozorovat doklady lokalit v okrajových částech, jako jsou východní Čechy, Plzeňsko a jižní Čechy (Pleiner - Rybová 1978, 703; Droberjar 2008, obr. 74). Na Moravě můžeme sledovat osídlení především ve střední a jižní oblasti a v povodí řeky Moravy (Tejral 1993, mapa 29).

Ve stupni C2 (ve 2. pol. 3. století) už dochází na našem území k etnickým pohybům, kdy se do severozápadních Čech dostává a osidluje jej lid ze středního Polabí (Droberjar 2008, 136). Na Moravu se z Polska dostávají prvky przeworské kultury (Tejral 1993, 484) a proniká sem lid z dolního Polabí (Droberjar 2005, 13). Toto období je spojováno s labsko-germánským okruhem. Mezi charakteristické znaky tohoto stupně se řadí žárové hroby, u kterých ubývá výbava a především v mužských hrobech mizí zbraně. Zchudnutí žárových hrobů se ještě více projevuje ve stupni C3. Nicméně se začínají nalézat ojediněle i bohaté kostrové hroby, zejména ženské. Žárová pohřebiště se nacházejí na lokalitách Plotišť nad Labem, Opočno, Pňov, Kostelec na Hané, Velké Hostěrádky, Velatice, Mikulov, Šitbořice atd. (Droberjar 2008, 136-137; Tejral 1993, 488-490, mapka 29). Bohaté kostrové hroby jsou prokázány pro stupeň C2 na lokalitách Prosmuky a Soběsuky, a pro stupeň C3 na lokalitě Žiželice a Beroun-Závodí (Droberjar 2008, 136-137). Tyto bohaté kostrové hroby jsou označovány jako skupina Haßleben-Leuna (Droberjar 2008, 148-154).

Pokud jde o sídliště, tak doposud nebylo prozkoumáno dostatek lokalit. Nicméně z toho co víme, tak se stále využívala konstrukce obydlí se šestiúhelníkovým rozložením kúlů, tj. dva kúly v delších stranách a jeden kúl v kratší straně. Později se objevuje i umístění kúlů do rohů. Sídliště se nacházely hlavně v nížinách, ale předznamenáním doby stěhování národů se dá sledovat využití i výšinných prostorů (Pleiner - Rybová 1978, 704-705; Droberjar 2008, 137). Jako prozkoumaná sídliště mladší doby římské můžeme jmenovat např. Drslavice, Dolní Němčí, Zlechov, Sedlec, Tuchlovice, Turnov (Tejral 1993, 488, mapka 29; Droberjar 2008, 127-132).

Tehdy také došlo k rozvoji hutnictví, na Moravě tento projev sledujeme na lokalitě Sudice (okr. Blansko), ale i zdokonalení hrnčářské výroby používáním hrnčářského kruhu (Tejral 1993, 483).

4 PROBLEMATIKA SPON S CIBULOVITÝMI KNOFLÍKY

4.1 Obecná charakteristika

Spony s cibulovitými knoflíky patří do skupiny římsko-provinciálních spon. V předchozí kapitole bylo již poznamenáno, že se objevují v mladší době římské ve stupni C2 a C3. Tuto sponu lze rozpoznat podle typických částí, kterými jsou tři knoflíky, obloukovitě klenutý lučík a u mladších variant poměrně dlouhá nožka (Peškař 1972, 135).

Název spony je odvozen od charakteristického prvku, jímž jsou tři knoflíky umístěné na obou koncích příčného ramene a na hlavici spony (Keller 1971, 26). V díle *Čechy a římské Impérium* jsou tyto spony uváděny pod názvem *provinciální ramínkovité spony s hruškovitými knoflíky* (Svoboda 1948, 166-168). Dnes se již ustálil název na *spony s cibulovitými knoflíky*, jež vychází z překladu německého označení *Zwiebelknopffibeln*. Pojmenování cibulovitý naznačuje, že tvar knoflíků je v podobě cibulky, to je příznačné především u typu Pröttel 3/4.

O původu spon s cibulovitými knoflíky máme několik hypotéz. První návrh byl, že spona s cibulovitými knoflíky se vyvinula ze spony s podvázanou nožkou (Almgen 1923, 88; Kovrig 1937, 125). Předpoklad, že tento typ spon vznikl z ramínkovitých spon s válcovitým pouzdrem, zmiňuje ve svém díle Bedřich Svoboda (1948, 166).

Z hlediska funkce tyto spony spínaly mužský plášť na pravém rameni. Spona byla orientovaná hlavicí s knoflíky směrem dolů a nožka mířila nahoru. O tom svědčí vyobrazení např. na podstavci obelisku Theodosia v Istanbulu nebo v katakombách San Gennaro v Neapoli (Keller 1971, 27; Peškař 1972, 136; Pröttel 1988, 369). Spony neplnily pouze praktickou funkci, ale byly taky projevem módních změn (Svoboda 1948, 28).

4.2 Terminologie

Nyní se zaměřím na názvosloví a popíšu jednotlivé části spon s cibulovitými knoflíky (obr. 1). Podle základních dispozic se jedná o dvoudílnou lučkovitou sponu. Dvoudílnost spony představuje to, že spona byla vyrobena ze dvou částí. První část můžeme označit jako tělo spony, na kterém se často objevují ozdobné prvky. Druhou část tvoří jehla. V tomhle případě je připojena ke sponě pomocí očka (Svoboda 1948, 35). Následně můžeme na sponě rozlišit další části, jako jsou nožka, lučík, příčné rameno, zachycovač, jehla se stěžejkou a knoflíky.

Lučík spony členíme na hlavici, horní a dolní část lučíku a nožku (Sklenář a kol. 1992, 47). Na hlavici spony bývá připevněn cibulkovitý knoflík. Následně z hlavice vybíhá příčné rameno. Odtud je odvozen název tzv. *ramínkovitá spona*. Břevno má nejprve šestiúhelníkový průřez a u mladších typů je spíše ploché hraněné a nese na horní straně ozdobný nástavec (Pröttel 1988, 349, 357). Lučík je souměrně obloukovitý (Sklenář a kol. 1992, 47) a jeho průřez bývá různě trapézový. U některých spon se lučík před nasazením na nožku zužuje. Nožka je často kolmo napojena na lučík.

Nožka u tohoto druhu spon je charakteristická obdélníkovitým nebo lehce lichoběžníkovitým tvarem. Její povrch je obvykle zdobený. Nejstarší typy nesou jednodušší zdobné prvky v podobě fasetování a drobných zářezů. Mladší spony zdobí navíc důlky s tečkou, jamky, rýhování povrchu atd. (Pröttel 1988, 349, 357, 359). Na spodní stranu nožky je napojený zachycovač, jenž bývá hranolovitý se šterbinou nebo může být i ohnutý (Svoboda 1948, 167).

Důležitým komponentem, který drží sponu po hromadě, je osa vinutí. Jedná se o úzkou tyčinku, která je prostrčena příčným raménkem a na jejíchž koncích jsou knoflíky. Jehla je pak zavěšena na ose vynutí pomocí očka jehly. Toto očko vznikne stočením jednoho konce jehly. Jehla

je zavěšena v místě úzkého výřezu uprostřed břevna. Výřez má omezit pohyb jehly. Druhý konec jehly pak zapadá do lůžka jehly (Svoboda 1948, 36).

Jako ozdobným doplňkem můžeme shledat na spínadlech knoflíky, které bývají umístěné na příčném rameni a na hlavici spony (Svoboda 1948, 166). Jejich tvar se pohybuje od kulovitých, vejčitých, pupencovitých, piniových až po cibulovité (Pröttel 1988, 349, 357).

4.3 Materiál

Z hlediska materiálu se spony s cibulovitými knoflíky vyráběly především z bronzů, jenž je slitinou mědi a cínu. Dalším využívaným materiálem bylo zlato a stříbro. Nebo se také můžeme setkat s aplikací zlata na bronzových sponách (např. spona z lokality Praha-Šárka). Nálezů spon z drahých kovů není toliko jako bronzových. Předpokládá se tedy, že zlaté a stříbrné spony si mohli dovolit pouze výše postavení lidé (Keller 1971, 27; Sakař 1961, 433). Nicméně spony typu Pröttel 5 a 6 byly zhotovovány pouze ze zlata, stříbra nebo pozlaceného plechu a jsou považovány za císařské spony (Pröttel 1988, 364, 369). Také z území Čech máme zejména bronzové spony. Jedinou zlatou sponu známe z lokality Chlumín (obr. 2).

4.4 Výroba a jejich rozšíření

Jednou z možností, kde mohly být vyráběny spony s cibulovitými knoflíky je pokládáno do oblasti podunajských provincií (Kovrig 1937, 125). Jak už bylo poznamenáno, jedná se o dvojdílné spony, které byly vyráběny odléváním, kovááním a letováním (Peškař 1972, 136).

Již v kapitole *Pozdně římský import* bylo zmíněno, že se provinciální spony dostávaly do barbarika hlavně formou obchodu, posunem vojenských jednotek či kořistí získanou v bojích (Peškař 1972, 136). Spony s cibulovitými knoflíky byly rozšířené v celé Evropě. Je třeba nastínit, kde všude se spony v rámci říše tak i barbarika vyskytovaly. Jako první oblast

nálezů těchto spon je především Panonie (dnešní západní Maďarsko, východní Rakousko, část Slovenska, sever Chorvatska a Srbska), kde se nacházely výrobní dílny. Nálezy z Panonie uvádí ve své práci I. Kovrig (1937, 83) např. z lokalit Pécs, Győr, Záhřeb. Ve studii O. Almgrena (1923, 210) jsou zmíněny spony s cibulovitými knoflíky v oblasti severní Evropy např. na lokalitách Vinderup (Dánsko), Kotzen (Německo), Niewiadoma (Polsko). Sofija Petković (2010, 111-136) napsala článek o sponách s cibulovitými knoflíky z lokality Gamzigrad (Srbsko). Dále jsou známy nálezy v Ukrajině např. z lokality Chersonéssos (Chowaniec - Karasiewicz-Szczypiorski 2003, 29-36). V Bulharsku v místě Cherna Gora se našla spona typu Pröttel 5 (Dumanov 2006, Fig. 1). Nálezy spon ve Španělsku předkládá Joaquín Aurrecoechea (2010, Figura 2:2, 6) např. na území Ourense, Mérida atd.

4.5 Typologicko-chronologická analýza

V této části se zaměřím na popis spon s cibulovitými knoflíky, především na jednotlivé skupiny těchto spínadel. Rozeberu zde, jak se od sebe typy liší pomocí typologii E. Kellera (1971) a P. M. Pröttela (1988). Podle těchto studií pak v následující kapitole zařazují nálezy spon na území České republiky do skupiny pro ně charakteristické. Rovněž bude u dílčích tvarů poznamenáno jejich chronologické určení.

Problematika spon je širokým tématem, kterým se zabývá spousta badatelů. A i pro spony doby římské bylo vypracováno několik studií. Zde se zmíním pouze o těch, které jsem použila pro svoji práci. Tímto tématem se zabýval O. Almgren (1923), který ve své studii vytvořil typologii spon pro dobu římskou. Roztřídil spony do sedmi skupin. Spony s cibulovitými knoflíky zařadil do VI. skupiny pod názvem spony s podvázanou nožkou (Almgren 1923, 71-89). Též se klasifikaci spon věnovala I. Kovrigová (1937). Spony člení do čtrnácti skupin, přičemž spony s cibulovitými knoflíky patří do skupiny XIII. U nich stručně popisuje čtyři fáze vývoje, původ, použití a jejich doklad na území Panonie (Kovrig 1937, 125-129).

Detailně se sponám s cibulovitými knoflíky věnoval E. Keller (1971), který vypracoval jejich typologii. Rozlišuje šest typů a ty dále dělí na třináct variant. Spony datuje pomocí mincí nalézajících se společně v hrobech. Na E. Kellera navázal P. M. Pröttel (1988) prací *Zur Chronologie der Zwiebelknopffibeln*, v níž trochu upravil Kellerovo dělení spon. Spojuje Kellerův typ 3 a 4 dohromady, tj. typ 3/4 a rozlišuje jej na čtyři varianty. Podobně jako E. Keller charakterizuje jednotlivé typy a uvádí k nim chronologii (Pröttel 1988, 349-369).

4.5.1 Typ Pröttel 1

Tento typ spony se vyznačuje zpravidla tím, že příčné rameno má šestiboký průřez. Konce ramene jsou ukončeny knoflíky, jejichž tvarová škála se může pohybovat od kulatých, vejčitých až po piniové knoflíky. Dále bývá pro ně typické, že délka knoflíku je větší než šířka. V některých případech se objevují i fasetované knoflíky. Lučík spony bývá nezdobený a před napojením na nožku může být zúžený. Průřez obloučku je lichoběžníkový. Délka lučíku je vždy větší než délka nožky. Nožka má zpravidla obdélníkový obrys. Povrch nožky bývá téměř vždy upraven po obou stranách ve střední části šikmým fasetováním a zbytek plochy zdobí nejčastěji ryté drážky. Zachycovač jehly může být hranolovitý nebo ohnutý (Keller 1971, 32-33; Pröttel 1998, 349).

Tato skupina se dá dále dělit na variantu A a B lišící se od sebe tím, že varianta B má navíc na příčném rameni krátký nástavec. U varianty A lučík plynule přechází v příčné rameno (Keller 1971, 32; Pröttel 1998, 349).

Z hlediska chronologie typ 1 datoval E. Keller (1971, 33) v rozmezí 290 až 320, avšak P. M. Pröttel (1988, 352-353) na základě nálezů podotknul, že se spony typu 1 začaly vyrábět již v 60. letech 3. století.

4.5.2 Typ Pröttel 2

U typu Pröttel 2 přetrvává příčné rameno se šestihranným průřezem, které je navíc na horní straně po celé délce opatřeno nástavcem. Tato součást ramene má ozdobnou funkci, jelikož je různě reliéfovaný. Konce ramen jsou ukončeny výraznějšími okrouhlými žebry a následně na nich posazenými knoflíky. Všechny tři knoflíky jsou oproti typu 1 obvykle fasetované a jejich tvar bývá pupencovitý. Průřez klenutého lučíku je opět trapézový. Na hřbetě lučíku může být vedena rytá výzdoba. Okolo zúžené části lučíku se dají pozorovat také ryté linie. Nožka má obvykle obdélníkový, zřídka i lehce lichoběžníkový, vzhled a její délka vůči délce lučíků je nepatrně kratší nebo i stejně dlouhá (Keller 1971, 35; Pröttel 1988, 353).

U této skupiny se dají rozlišit celkem čtyři varianty (A-D) na základě výzdoby nožky. První varianta je zdobena šikmým fasetováním a ryhováním případně i drobnými zářezy. Pokud se s lineární výzdobou objevují i jamky, jedná se o variantu B. Zde i u varianty C může délka nožky lehce přesahovat délku lučíků. Pro třetí variantu je typická volutová výzdoba i středové fasetování po obou stranách nožky. P. M. Pröttel oproti Kellerovi vyčlenil ještě variantu D, do které řadí spony pouze z draných kovů. Na nich se dá pozorovat i větší zdobnost a to především na lučíku v podobě štítkovitého lemu (Keller 1971, 35; Pröttel 1988, 353-357).

E. Keller (1971, 36) datuje typ 2 v rozmezí 310 až 350. P. M. Pröttel tuto dataci trochu posunul. Jejich existenci na základě nálezů klade do období 300 až 340 a to pouze pro varianty A, B a C. Ty se používaly nejspíš zároveň. Naopak varianta D je považována za mladší vzhledem k nálezům, které ji datují přibližně kolem poloviny 4. století (Pröttel 1988, 354-357).

4.5.3 Typ Pröttel 3/4

E. Keller (1971, 37-41) uvádí ve své práci tento typ rozdělený a to na typ 3 variantu A-C a na typ 4 variantu A-C. Typ 3 se odlišuje tím, že lučík je užší než nožka, kdežto u typu 4 má být lučík stejně široký jako nožka. Naopak P. M. Pröttel tyto dva typy spojil a rozlišuje je na čtyři varianty především podle výzdoby na nožce. Zejména za společné znaky můžeme pokládat tvar knoflíků, které nabývají podobu cibule, a také bývá obvyklé, že jejich šířka je větší než délka. Za druhé, příčné rameno je na horní straně jednoduše nebo členitěji tvarováno. Další znak pozorujeme na nožce, tedy na její délce, která se výrazně prodloužila oproti délce lučíku (Pröttel 1991, 357-359).

Varianta Pröttel 3/4A se shoduje s Kellerovým typem 3A. Pro variantu A jsou charakteristické lineární ornamenty, které jsou provedeny na nožce spony obvykle zešikmením povrchu po délce obou stran a rýhováním. Průřez příčného ramene bývá obdélníkový, někdy i lehce lichoběžníkový. Varianta B se od ní odlišuje kombinací lineárních prvků s kruhovými ornamenty s tečkou nebo kruhovými jamkami. Můžeme vidět několik možností umístění důlků nebo jamek. Nejčastěji páry kroužků bývají rozloženy např. dva u báze lučíku a dva na konci nožky (z Mistřic, obr. 23), dva u báze lučíku a tři na konci nožky (z Koloděj, obr. 4). U jamek může být kombinace např. jeden pár u báze lučíku a dva páry na konci nožky (z Olomouce-Řepčína, obr. 24) nebo pouze dva páry na konci nožky. Doloženy jsou i páry kroužků s tečkou po celé délce nožky. U nožky můžeme ještě vypořadovat její tvar, který bývá buď obdélníkový, nebo se rozšiřuje směrem ke konci nožky, takže má podobu lichoběžníku. Většinou se také objevuje rytá výzdoba po celé hřbetní straně lučíku, která může vést i středem nožky. Zpravidla průřez příčného ramene je nejčastěji obdélníkový – mírně lichoběžníkový. Tento popis odpovídá Kellerovu typu 3B a 4A. Celkově se taky dá říct, že varianta Pröttel 3/4B je nejvíce zastoupena v nálezovém materiálu. Varianta C se od předchozích liší

především výzdobou nožky, jež je tvořena páry obloučků a volut. Průřez může být jednak trapézový nebo i šestiúhelníkový, což je typické pro předchozí starší typy. Varianta D představuje poslední obměnu ve výzdobě nožky. Ozdobné motivy jsou prováděny vroubkováním hlavně ve tvaru lichoběžníků a trojúhelníků. Hřbetem a středem nožky mohou vést ryté linie. Tyto znaky souhlasí s typem Keller 4C (Pröttel 1991, 357-359).

Z chronologického pohledu jsou spínadla datována, na základě mincí nalezených společně v hrobech, v rozmezí od 330 přibližně až do roku kolem 400 (Keller 1971, 38-41; Pröttel 1988, 359-364).

4.5.4 Typ Pröttel 5

Tato varianta napohled vypadá masivněji. Jsou pro ni charakteristické velké, široké cibulovitě tvarované knoflíky na rozdíl od předchozích typů. Tvar příčného ramene se opět změnil v šestihranný a jeho svrchní strana je doplněna různě tvarovaným nástavcem. Z profilu spony je znatelné, že lučík je vysoko klenutý. Poměr jeho délky vůči délce nožky je kratší nebo stejně dlouhý. Lučík kolmo přechází v nožku. Můžeme dále sledovat šířku lučíku a nožky, jenž bývá nejčastěji stejně široká. U některých spon se může vyskytovat výzdoba na hřbetní straně lučíku a dál pokračovat středem nožky. Nožku doprovází ještě volutové ornamenty. U zachycovače můžeme pozorovat, že je z velké části uzavřený, a že pro jehlu je vytvořena úzká štěrbina (Keller 1971, 41, Pröttel 1988, 364).

Spony bývají vyráběny z drahých kovů, takže si ji nejspíš mohly dovolit pouze výše postavení hodnostáři. Vzhledem k nálezovým okolnostem patří spony do 2. poloviny 4. století, stejně jako spony typu 3/4 (Pröttel 1988, 365-369).

4.5.5 Typ Pröttel 6

U spon typu 6 bývá typické to, že knoflíky jsou téměř vždy fasetované. Průřez příčného ramene je stejně jako u typu 5 opět

šestiúhelníkový. Celou délku horní strany ramene zdobí reliéfovaný nástavec. Lučík je obdélníkovitý až podkovovitý a jeho průřez trapézový až trojúhelníkový. Z hlediska rozměrů bývá šířka nožky a lučíku stejná, avšak délka nožky výrazně delší než délka lučíku. Povrch nožky může být zdoben různými ornamenty. Pokud jde o tvar nožky, tak ten je obdélníkový nebo podélné strany mohou být ozdobně vykrojovány. Odlišností spony od ostatních typů se stává zachycovač, který může být uzavřený nebo má úzkou šterbinu. Kvůli tomu se mění systém upínání na plášť. Nejprve se jehla propíchne látkou a špičkou zasune do zachycovače. Následně se druhá strana jehly, kde bylo vytvořené očko, přidržela ve výřezu uprostřed příčného ramene. Potom se dutým prostorem ramene a očkem jehly prostrčila osička. Nakonec se na rameno našrouboval knoflík. Protilehlý knoflík byl odlitý zároveň se sponou (Keller 1971, 52; Pröttel 1988, 369).

Tento typ spon nosila zpravidla vyšší společenská vrstva, jelikož tyto spony byly vyráběny především z drahých kovů jako předchozí typ. Spony typu 6 jsou datovány do 1. poloviny 5. století (asi 400 – 450) (Keller 1971, 52).

Typ Pröttel 5 a 6 se v českém nálezovém materiálu doposud nenachází.

5 SPONY S CIBULOVITÝMI KNOFLÍKY V ČECHÁCH A NA MORAVĚ

5.1 Současný stav poznání

V této části budu pojednávat o dosavadním vyvíjení se studií o sponách s cibulovitými knoflíky, na základě nichž je moje práce postavena. V předchozí části jsem již zmínila stěžejní práce cizích autorů zabývající se sponami doby římské a nyní předložím literaturu domácí.

V Čechách jako první publikovaná spona s cibulovitými knoflíky byl fragment spony z lokality Stradonice (Pič 1903, tab. XXII:25). Dále je několik spon zmíněno v práci H. Preidela (1930, 76). Spony z Chožova a Počedělic publikovala v periodiku Sudeta L. Nischer-Falkenhof (1934, 45). Bedřich Svoboda (1948) se ve svém díle *Čechy a římské Impérium* zaměřil na rozbor spon z doby římské. Dělí je na spony staršího období římského, spony středního římského období a spony pozdního římského období. Ve třetím stupni popisuje ramínkovité spony s hruškovitými knoflíky a uvádí k nim tři nálezy z Čech (Svoboda 1948, 166-168). Později se věnoval problematice spon s cibulovitými knoflíky V. Sakař (1961; 1970), v jehož pracích se objevují také nové nálezy spon. V příspěvku *Spony s cibulovitými knoflíky ve střední Evropě* se pokusil o jejich chronologické rozdělení a geografické rozšíření (Sakař 1961, 430-435). Spínadly z doby římské na Moravě se zabýval I. Peškař (1972, 7-53), který sepsal propracovaný soupis. Spony s cibulovitými knoflíky uvádí na lokalitách Bílovice, Místřín, Uherské Hradiště a Veselí nad Moravou.

Poslední dobou přibily nové nálezy spon především pomocí detektorových prospekci. Nálezy jsou zveřejňovány v periodikách, jako jsou Přehled výzkumů, Archeologie ve středních Čechách nebo ve sborníku Archeologie Barbarů.

5.2 Soupis spon v Čechách

1. DOLANY, okr. Kolín

Nálezový kontext: ojedinělý nález

Typ: nezjištěno

Uložení: Regionální muzeum v Kolíně

Literatura: Preidel 1930, 76; Sakař 1961, 430; Sakař 1970, 54.

2. CHLUMÍN, okr. Mělník

Nálezový kontext: bez nálezových okolností (nalezena v roce 1829)

Typ: Pröttel 1 (varianta B)

Popis spony: Spona byla po objevení rozřezána na několik částí. Příčné břevno má šestiboký průřez a jeho konce byly ukončeny dutými knoflíky, ale dochoval se pouze levý knoflík. Třetí knoflík je plný a umístěný na hlavici lučíku. Na nožce je viditelná fasetovaná výzdoba.

Rozměry: d = 36 mm

Materiál: zlato

Uložení: Kunsthistorisches Museum Wien, inv. č. VII.B.198

Literatura: Sklenář 1992, 76; Droberjar 2007, 98-99, Abb. 10; Beneš 2013, 710,712, obr. 11-13.

Obr. č.: 2

3. CHOŽOV, okr. Louny

Nálezový kontext: bez nálezových okolností

Typ: Pröttel 3/4 (varianta B)

1) **Popis spony:** Spona se dochovala kompletní. Knoflíky mají cibulovitý tvar. Hřbet lučíku a střed nožky je zdoben vpichy. Dále nožku doplňují páry kroužků s tečkou.

Rozměry: d = 99 mm, š = 62 mm

Obr. č.: 3

2) **Popis spony:** Spona je zdobena rytou výzdobou. Knoflík na hlavici spony je přinýtovaný.

Rozměry: d = 82 mm

Uložení: Naturhistorischen Museum Wien, inv. č. 47 357, 47 358

Literatura: Nischer-Falkenhof 1934, 45, obr. 5; Sakař 1961, 430; Sakař 1970, 54.

4. KOLODĚJE, okr. Pardubice

Nálezový kontext: bez nálezových okolností

Typ: Pröttel 3/4 (varianta B)

Popis spony: Na pozlacené bronzové sponě se dochovaly všechny tři cibulovité knoflíky. Příčné rameno spony je ozdobně reliéfované. Hřbetní plocha lučíku je zdobena esovitě rytým motivem. Obdélníkovitá nožka je ve střední části seříznutá a na okrajích zdobena kroužky s tečkou charakteristickými pro typ Pröttel 3/4 B. Na začátku nožky jsou dva páry a na konci tři páry kroužků.

Rozměry: d = 89 mm, š = 75 mm

Uložení: Národní Muzeum v Praze, inv. č. 52623

Literatura: Svoboda 1948, 167-168, tab. XXI:7; Sakař 1961, 430; Sakař 1970, 30.

Obr. č.: 4

5. KOUŘIM, okr. Kolín

Nálezový kontext: ojedinělý nález

Typ: Pröttel 1 (varianta B)

Popis spony: U spony se dochovaly všechny tři knoflíky. Příčné rameno je hraněné s krátkým nástavcem. Nožka nese jednoduchou rytou výzdobu. Jehla zde chybí.

Rozměry: d = 77 mm, š = 60 mm

Uložení: Národní Muzeum v Praze, inv. č. 19249

Literatura: Preidel 1930, 76; Sakař 1961, 430, obr. 2:4; Sakař 1970, 55.

Obr. č.: 5

6. LAHOŠŤ, okr. Teplice

Poloha: Obří pramen

Nálezový kontext: bez nálezových okolností (ze sbírky B. Villnera), celkem nalezeno 9 spon s cibulovitými knoflíky

1) **Typ:** Pröttel 3/4 (varianta B)

Popis spony: Spona s cibulovitými knoflíky má reliéfované příčné rameno. V hlavici spony je otvor pro chybějící třetí knoflík. Nezdobený lučík má lichoběžníkový průřez. Nožka je zdobena v první části dvěma páry kruhů, ve středu fasetou a na konci třemi páry kroužků. Nožka přesahuje délku zachycovače a je delší než lučík. U spony se zachovala část jehly.

Obr. č.: 6

2) **Typ:** Pröttel 2 (varianta A)

Popis spony: Příčné rameno spony má na horní straně reliéfovaný nástavec a na obou koncích je ukončeno vroubkovanými žebry a následně knoflíky. Tyto knoflíky mají polokulovitý tvar a spodní část je ozdobena vroubkovanou lištou. Hřbetní stranu lučíku zdobí rytá výzdoba v podobě trojúhelníků. Lučík je doplněn vroubkovanou lištou a pod ní je zúžený. Nožka nese výzdobu formou fasety a zářezů.

Obr. č.: 7

Uložení: Regionální muzeum v Teplicích, inv. č. 341/43 – 349/43.

Literatura: Preidel 1930, 76, Abb. 85; Sakař 1961, 430; Sakař 1970, 54.

7. NEBOVIDY, okr. Kolín

Nálezový kontext: žárové pohřebiště

Typ: Pröttel 1 (varianta B)

Popis spony: Jedná se o fragment spony, z které se zachovala pouze část lučíku s příčným ramenem. Konce ramene jsou ukončené dvěma okrouhlými žebry a knoflíky kulovitého tvaru. Třetí knoflík chybí. Lučík má zdeformovaný tvar.

Rozměry: d = 29 mm, š = 47 mm

Uložení: Regionální muzeum v Kolíně

Literatura: Preidel 1930, 76; Beneš - Horník - Kašpárek 2011, 109, obr. 5:8.

Obr. č.: 8

8. POČEDĚLICE, okr. Louny

Nálezový kontext: ojedinělý nález

Typ: Pröttel 3/4

Rozměry: d = 85mm

Uložení: Naturhistorischen Museum Wien, inv. č. 47 359

Literatura: Nischer-Falkenhof 1934, 45; Sakař 1961, 430; Sakař 1961, 55.

9. PODSEDICE, okr. Litoměřice

Nálezový kontext: bez nálezových okolností

1) Typ: Pröttel 3/4

Popis spony: Na sponě se nachází tři cibulovité knoflíky, které jsou poměrně větší. Jedinou výzdobu můžeme sledovat na horní straně lučíku v podobě vpichů. Nožka je bez výzdoby.

Rozměry: d = 73 mm, š = 55 mm

Uložení: Oblastní muzeum v Litoměřicích, inv. č. 457

Literatura: Sakař 1961, 430, obr. 2:2; Sakař 1970, 37.

Obr. č.: 9

2) Typ: Pröttel 3/4 (varianta B)

Popis spony: Příčné rameno je zakončeno na obou koncích cibulovitými knoflíky a třetí knoflík je umístěn na hlavici lučíku. Na hřbetu lučíku můžeme vidět rytou výzdobu. Nožka má ve střední části fasetované strany a kraje konců jsou doplněny dvěma páry kroužků s tečkou.

Rozměry: d = 79 mm, š = 47 mm

Uložení: Oblastní muzeum v Litoměřicích, inv. č. 456

Literatura: Sakař 1961, 430-431, obr. 2:3; Sakař 1970, 37.

Obr. č.: 10

10. PRAHA-DEJVICE

Poloha: U sv. Matěje

Nálezový kontext: ojedinělý nález

Typ: Pröttel 2 (varianta A)

Popis spony: Na sponě se dochoval pouze jeden šestiboce tvarovaný knoflík. Příčné rameno je na horní straně reliéfované. Obloukovitý lučík má na hřbetě rytou výzdobu a ke konci je zúžený. Nožka ve středu je po stranách zdobena šikmou fasetou a konce nožky jsou zdobeny zářezy.

Rozměry: d = 53 mm

Uložení: Národní Muzeum v Praze, inv. č. 21002

Literatura: Sakař 1961, 431, obr. 2:6.

Obr. č.: 11

11. PRAHA-ŠÁRKA

Nálezový kontext: bez nálezových okolností (ze sbírky H. Píši)

Typ: Pröttel 3/4 (varianta C)

Popis spony: Příčné raménko má reliéfovanou svrchní stranu a pravá část je ukončena cibulovitým knoflíkem, levý knoflík chybí. Na hlavici je otvor po třetí knoflík, který také chybí. Po hřbetní straně lučíku a středem nožky je vedena rýhovaná výzdoba (motiv S). Na nožce je nepatrně viditelný ozdobný element ve tvaru C. Zachycovač vede po celé délce nožky a na konci je uzavřený. Délka nožky je výrazně delší než lučík.

Rozměry: d = 72 mm, š = 41 mm

Materiál: pozlacená

Uložení: Muzeum východních Čech v Hradci Králové, inv. č. 1998

Literatura: Sakař 1961, 431; Sakař 1970, 38.

Obr. č.: 12

12. PŘEDMĚŘICE NAD LABEM, okr. Hradec Králové

Nálezový kontext: ojedinělý nález (ze sbírky H. Píši)

Typ: Pröttel 3/4 (varianta C)

Popis spony: Jedná se o fragment spony, z které se dochovaly pouze lučík a nožka. Hřbetní strana lučíku nese výzdobu v podobě drobných trojúhelníků. Lučík je v místě náběhu na nožku zúžený a na zúžené části je nasazena objímka. Nožku zdobí šikmé fasetování a dva páry motivu C. Nožka přesahuje délku zachycovače.

Rozměry: d = 65 mm

Uložení: Muzeum východních Čech v Hradci Králové, inv. č. 1807

Literatura: Sakař 1961, 431; Sakař 1970, 56.

Obr. č.: 13

13. REJKOVICE-PLEŠIVEC, okr. Příbram

Nálezový kontext: detektorový nález v roce 2013

Typ: Pröttel 3/4 (varianta A)

Popis spony: Spona se dochovala neporušená. Ploché příčné rameno je ukončeno knoflíky, které mají cibulovitý tvar. Lučík spony má trojúhelníkový průřez a povrch není zdobený. Povrch nožky je upravený fasetou.

Uložení: Soukromá sbírka

Literatura: nepublikováno

Poznámka: informace od doc. PhDr. Eduarda Droberjara, Dr.

Obr. č.: 14

14. ROZTOKY, okr. Praha-západ

Nálezový kontext: bez nálezových okolností (ze sbírky K. Buchtely)

Typ: Pröttel 1 (varianta A)

Popis spony: Na sponě chybí všechny tři knoflíky. Obloukovitý lučík trapézového průřezu je na svých koncích zdoben rýhami. Na povrchu nožky můžeme pozorovat rytou a fasetovanou výzdobu. Zachycovač jehly je na konci uzavřený.

Rozměry: d = 69 mm

Uložení: Národní Muzeum v Praze, inv. č. 26798

Literatura: Svoboda 1948, 167, obr. 31:2, tab. XXI:6; Sakař 1961, 431; Sakař 1970, 40.

Obr. č.: 15

15. STRADONICE, okr. Beroun

1) **Nálezový kontext:** bez nálezových okolností

Typ: Pröttel 3/4

Popis spony: Ze spony se dochoval pouze fragment části lučíku s příčným ramenem, na jehož kocích jsou cibulovité knoflíky. Na sponě je viditelný otvor, kde byl umístěný třetí knoflík, který chybí.

Rozměry: d = 32 mm, š = 50 mm

Uložení: Národní muzeum v Praze

Literatura: Píč 1903, tab. XXII:25; Preidel 1930, 76; Sakař 1961, 431, obr. 2:5; Břeň 1964, 255, tab. 18:685.

Obr. č.: 16

2) **Nálezový kontext:** bez nálezových okolností

Typ: Pröttel 1 (varianta A)

Popis spony: Na sponě se zachovaly všechny tři knoflíky, které jsou oddělené od ramen a hlavice spony dvěma okrouhlými žebry. Lučík se v místě před nasazením na nožku zužuje. Nožka má lehce lichoběžníkovitý tvar.

Rozměry: d = 80 mm, š = 62 mm

Literatura: Píč 1903, tab. XXII:25; Břeň 1964, 254, tab. 18:682.

Obr. č.: 17

16. TROTINA, okr. Náchod

Nálezový kontext: bez nálezových okolností (ze sbírky H. Píši)

Typ: Pröttel 1 (varianta B)

Popis spony: Spona má odlomené levé rameno. Průřez pravého ramene má šestiúhelníkový tvar a je ukončené drobným knoflíkem. Raménko v náběhu na lučík doplňuje krátký nástavec. Lučík je zdeformovaný a bez výzdoby.

Plocha nožky je upravena šikmými fasetami a dvěma rýhami. Délka nožky přesahuje zachycovač, který je na konci uzavřený.

Rozměry: d = 67 mm

Uložení: Muzeum východních Čech v Hradci Králové, inv. č. 1999

Literatura: nepublikováno

Obr. č.: 18

17. ŽATEC, okr. Louny

Nálezový kontext: bez nálezových okolností

Typ: Pröttel 3/4 (varianta B)

Popis spony: Spona se zachovala kompletní, jak se všemi třemi cibulovitými knoflíky, tak i s jehlou. Příčné rameno je ploché a horní strana je zaoblená. Obloukovitý lučík v místě před nasazením na nožku je zúžený. Na nožce je typická středová faseta a okraje jsou zdobeny dvěma páry kroužků s tečkou.

Rozměry: d = 86 mm, š = 53 mm

Uložení: Národní muzeum v Praze, inv. č. 19274

Literatura: Preidel 1930 I, 76; Sakař 1961, 431, obr. 2:1, Sakař 1970, 53.

Obr. č.: 19

18. NEZNÁMÉ NALEZIŠTĚ, Čechy (blíže neznámé)

Nálezový kontext: bez nálezových okolností

Typ: Pröttel 1 (varianta A)

Popis: Spona se zachovala neporušená. Příčné rameno má hranolovitý tvar a je ukončeno dvěma okrouhlými žebry a následně knoflíky pupenového tvaru. Obloukovitý lučík je bez výzdoby. Výzdoba nožky nelze z důvodu ošetření spony rozpoznat, ale nejspíš se jednalo o zářezy.

Rozměry: d = 55 mm, š = 52 mm

Uložení: Národní muzeum v Praze, inv. č. 26826

Literatura: Svoboda 1948, 167, obr. 3, tab. XXI:4.

Obr. č.: 20

5.3 Soupis spon na Moravě

1. BÍLOVICE, okr. Uherské Hradiště

Poloha: Ploština

Nálezový kontext: ojedinělý nález

Typ: Pröttel 1 (varianta B)

Popis spony: Příčné rameno spony má osmihranný průřez a je na obou koncích zakončeno knoflíky vejčitého tvaru. Na hlavici lučíku je usazen třetí knoflík. Délka nožky je kratší než tělo lučíku a povrch nožky zdobí fasety a zářezy. U spony se dochovala jehla, kterou zachycuje hluboké lůžko jehly. Zachycovač je po celé délce nožky a na konci je uzavřený.

Rozměry: d = 68 mm, š = 54 mm

Uložení: Muzeum Kroměřížska, inv. č. 515a

Literatura: Peškař 1972, 7, Taf. 47:2.

Obr. č.: 21

2. MEDLOVICE, okr. Vyškov

Poloha: na levém břehu Medlovického potoka

Nálezový kontext: detektorový nález v roce 2010

Typ: Pröttel 1 (varianta A)

Popis spony: Jedná se o fragment spony. Dochovala se část lučíku s příčným ramenem, které je ukončeno na obou stranách dvěma okrouhlými žebry a knoflíky. Knoflíky na rameni mají kulovitý tvar a knoflík na hlavici spony je pupenového tvaru.

Rozměry: d = 32 mm, š = 51 mm

Uložení: Moravské zemské muzeum Brno, př. č. Pa 17/2010

Literatura: Čižmář - Čižmářová - Kejzlar 2011, 88, obr. 3:3.

Obr. č.: 22

3. MISTRICE, okr. Uherské Hradiště

Nálezový kontext: ojedinělý nález

Typ: Pröttel 3/4 (varianta B)

Popis spony: Spona je opatřena všemi třemi knoflíky cibulovitého tvaru. Lůžko jehly je mělké a u toho nálezu jehla chybí. Co se týká výzdobných prvků, tak po celé délce hřbetu lučíku jsou vyryté šikmé drážky. Nožka spony je ve střední části šikmo fasetovaná a na koncích doplněna dvěma páry kroužků s tečkou. Délka nožky je větší oproti délce lučíku.

Rozměry: d = 82 mm, š = 46 mm

Uložení: Slovácké muzeum v Uherském Hradišti, inv. č. 2630.

Literatura: Peškař 1972, 39, Taf. 51:4

Obr. č.: 23

4. OLOMOUC-ŘEPČÍN, okr. Olomouc

Poloha: „Dolní Nivy, Karlov“ (sídliště)

Nálezový kontext: detektorový nález v roce 2008 (nálezce V. Flášar)

Typ: Pröttel 3/4 (varianta B)

Popis spony: U spony se dochovaly pouze dva cibulovité knoflíky, a to na levém příčném rameni a na hlavici spony. Pravé příčné rameno s knoflíkem se nezachovalo. Lučík má lichoběžníkový průřez a je obloukovitě klenutý. Na jeho povrchu je viditelná rytá výzdoba ve tvaru trojúhelníků. Na obdélníkové nožce je také patrná charakteristická výzdoba v podobě důlků, na začátku nožky jedním párem a na konci nožky dvěma páry. Zachycovač jehly je zkrácený, nicméně jehla spony se nedochovala.

Rozměry: d = 70 mm

Uložení: Vlastivědné muzeum v Olomouci

Literatura: Loskotová 2009, 329-331, obr. 9.

Obr. č.: 24

5. ŠEBETOV, okr. Blansko

Poloha: na levém břehu potoka Semíče

Nálezový kontext: detektorový nález v roce 2008

Typ: Pröttel 1 (varianta A)

Popis spony: Spona se dochovala ve fragmentu. Příčné rameno je na obou koncích ukončeno dvěma okrouhlými žebry a následně knoflíkem. Levý knoflík je ulomený. Lučík je torzovitý a bez výzdoby. Hlavice spony nese třetí knoflík. Oba knoflíky mají tvar pupenu.

Rozměry: d = 27 mm, š = 46 mm

Uložení: Moravské zemské muzeum Brno, př. č. Pa 18/2008

Literatura: Čižmář- Čižmářová - Kejzlar - Kolníková 2009, 140, obr. 3:13.

Obr. č.: 25

6. UHERSKÉ HRADIŠTĚ, okr. Uherské Hradiště

Nálezový kontext: hromadný nález bronzových předmětů – nádoby (pánve, držadlo konvice a dvě držadla věder), spony (pozdně laténské konstrukce, norické výrazně členěné, s křídélky na lučíku, trubkovité, římské kolínkovité, s očky a s cibulovitými knoflíky)

1) **Typ:** Pröttel 1 (varianta B)

Popis spony: Na sponě se dochovaly pouze dva knoflíky, a to na pravém konci příčného ramene a na hlavici lučíku. Rameno a hlavice spony jsou od knoflíků odděleny dvěma žebry. Na příčném rameni je krátký nástavec. Boční strany lučíku zdobí jamky a průřez oblouku je úzce trapézový. Na nožce je patrná fasetovaná výzdoba. Koncová část zachycovače není uzavřená a jehla zde chybí.

Rozměry: d = 65 mm

Uložení: Národní muzeum v Praze, inv. č. 89974.

Literatura: Peškař 1972, 48, Taf. 47:4.

Obr. č.: 26

2) **Typ:** Pröttel 1 (varianta A)

Popis spony: U této spony se nalézají dva knoflíky vejčitého tvaru, a to na levé části ramene a na hlavici trapézového lučíku. Pod knoflíkem hlavice je výzdobný prvek v podobě tří šikmých zářezů. Lučík se v místě nasazení na nožku zužuje. Masivní nožka je zdobená výrazně

šikmými fasetami a zářezy. Zachycovač jehly není po celé délce nožky a jehla u spony chybí.

Rozměry: d = 69 mm

Uložení: Národní muzeum v Praze, inv. č. 89975.

Literatura: Peškař 1972, 48, Taf. 47:5.

Obr. č.: 27

3) Typ: Pröttel 2 (varianta C)

Popis spony: Příčné rameno spony je zakončeno na obou koncích knoflíky, třetí knoflík umístěný na hlavici lučičku chybí. Rameno je šikmo reliéfně tvarované a na povrchu obou ramínek je důlek. Středem horní plochy lučičku a nožky je vedena rýha. Dále povrch nožky zdobí voluty a středová faseta. Zachycovač je na konci nožky uzavřený a jehla se u této spony nedochovala.

Rozměry: d = 67 mm

Uložení: Národní muzeum v Praze, inv. č. 89971.

Literatura: Peškař 1972, 48, Taf. 48:1.

Obr. č.: 28

4) Typ: Pröttel 2 (varianta A)

Popis spony: Na sponě se dochoval pouze jeden fasetovaný knoflík šestibokého tvaru. Příčné raménko je po celé horní ploše opatřeno reliéfovaným nástavcem. Oblouk lučičku v místě nasazení na nožku se zužuje. Nožku zdobí šikmé fasetování a zářezy. Zachycovač je poškozený. U této spony se zachovala zdeformovaná jehla.

Rozměry: d = 68 mm

Uložení: Národní muzeum v Praze, inv. č. 89972.

Literatura: Peškař 1972, 48, Taf. 48:2.

Obr. č.: 29

5) Typ: Pröttel 3/4 (varianta A)

Popis spony: Od spony je odlomena levá část příčného ramene. Rameno je reliéfně zdobené a je zakončeno dvěma okrouhlými žebry a knoflíkem, který je šestiboce fasetovaný. Tentýž knoflík se zachoval

na hlavici spony. Ve výřezu ramene na ose zůstalo očko jehly. Na hřbetní straně obloukovitě vypuklého lučíku je patrná podlouhlá rýha. Povrch nožky zdobí fasetování a rýhování. Nožka přesahuje délku zachycovače. Délka lučíku a nožky je stejně dlouhá.

Rozměry: d = 82 mm

Uložení: Národní muzeum v Praze, inv. č. 89973.

Literatura: Peškař 1972, 48-49, Taf. 49:1.

Obr. č.: 30

6) Typ: Pröttel 3/4 (varianta B)

Popis spony: Rameno spony je na obou koncích opatřeno okrouhlými žebry a cibulovitými knoflíky. Na hlavici se knoflík nedochoval. Tvar raménka je plochý a doplněný ozdobnými prvky v podobě jamek. Na lučíku jsou zřetelné dvě ozdobné lišty. Nožka spony je výrazně delší oproti lučíku a má tvar lichoběžníku. Nožku zdobí v první části dva páry kruhů s tečkou, ve střední části lehce šikmé fasety a konec nožky tři páry kroužků s tečkou. Středem hřbetu lučíku a nožky je vedena rytá linie. Zachycovač jehly je zkrácený.

Rozměry: d = 91 mm, š = 59 mm

Uložení: Národní muzeum v Praze, inv. č. 89970.

Literatura: Peškař 1972, 49, Taf. 52:3.

Obr. č.: 31

7. VESELÍ NAD MORAVOU, okr. Hodonín

Nálezové okolnosti: Při práci na staveništi městské školy byly nalezeny dvě bronzové spony.

1) Typ: Pröttel 3/4 (varianta D)

Popis spony: Ke sponě náleží typické cibulovité knoflíky umístěné na koncích ramene a na hlavici lučíku. Příčné rameno má plochý tvar s reliéfem na horní straně. Týlní strana lučíku je šikmo rýhovaná. Povrch nožky je po délce stran vroubkován motivem lichoběžníků. Ze zachycovače zůstala jenom část a konec nožky je porušený.

Rozměry: d = 66,5 mm, š = 64 mm

Uložení: Městské muzeum Veselí nad Moravou, inv. č. 46.

Literatura: Peškař 1972, 53, Taf. 50:2.

Obr. č.: 32

2) **Typ:** Pröttel 3/4 (varianta D)

Popis spony: Na sponě se dochovaly všechny tři cibulovité knoflíky. Horní strana příčného ramene je v podobě obloukovitého reliéfu. Co se týká výzdoby spony, tak na hřbetní straně lučíku jsou vyryté obloučky a nožka je vroubkovaná po stranách lichoběžníky.

Rozměry: d = 66 mm, š = 40 mm

Uložení: Městské muzeum Veselí nad Moravou, inv. č. 47.

Literatura: Peškař 1972, 53, Taf. 50:3.

Obr. č.: 33

5.4 Analýza a interpretace

V této části bakalářské práce se budu snažit vyhodnotit co nejvíce informací, vycházejících z vytvořeného souboru spon s cibulovitými knoflíky z území Čech a Moravy. Jako první budu sledovat lokality nálezů v rámci zeměpisného rozmístění a porovnáám výskyt spon v jednotlivých oblastech. Dále budu pozorovat obsažení jednotlivých tvarů a variant v nálezovém souboru. U spon budu také zkoumat jejich rozměry, stav dochovanosti, materiál a nálezové okolnosti spon.

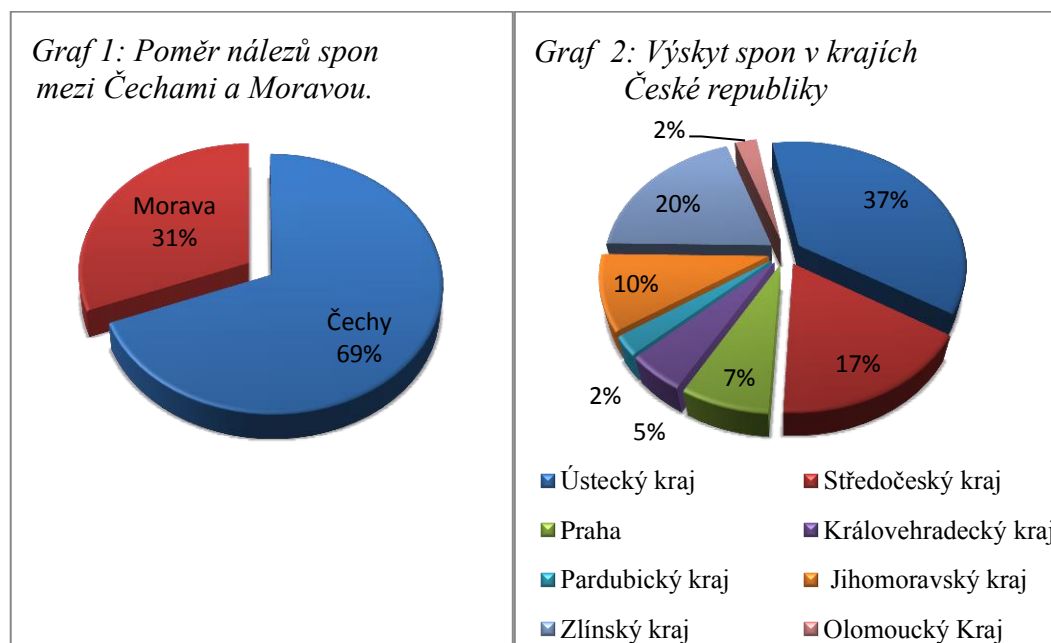
5.4.1 Geografické zhodnocení výskytu spon

Tato část je zaměřena na rozšíření spon s cibulovitými knoflíky na území České republiky (obr. 34). Bude zde nastíněna koncentrace nálezů a porovnání množství artefaktů mezi Čechami a Moravou. Také bude zmíněno, zda s výskytem spon existuje nějaká souvislost pro danou oblast.

Celkem se na našem území nachází 42 nálezů spon s cibulovitými knoflíky z 25 lokalit. Z toho 29 spínadel (69 %) se našlo v Čechách a 13 spínadel (31 %) na Moravě (graf 1). Z čehož vyplývá, že nálezy spon v Čechách mnohem více převyšují počet, než je nálezů na Moravě.

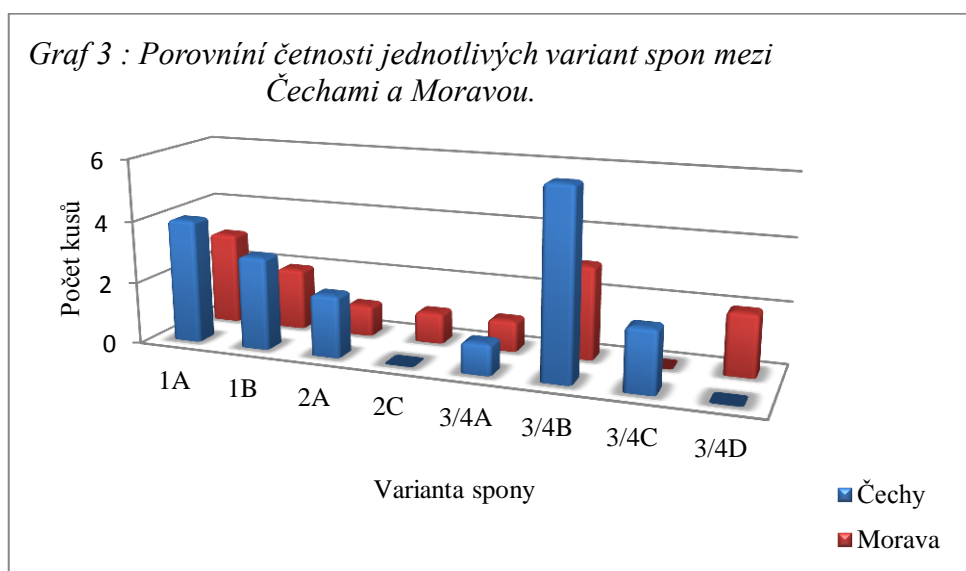
Pro detailnější zhodnocení koncentrace spon, než je jen rozdělení na historické země Česka, je třeba se zaměřit na menší územní jednotku. Tudíž jsem pro vyhodnocení výskytu spon zvolila kraje. Spony můžeme sledovat celkem v osmi krajích, tj. v Ústeckém, Středočeském, Hlavní město Praha, Královehradeckém, Pardubickém, Jihomoravském, Zlínském a Olomouckém. Na základě vymezených oblastí a dat ze soupisu můžeme učinit následující závěry (graf 2). Nejvíce spon se vyskytuje v Ústeckém kraji v 37 % (15 kusů) a zejména se akumulují v povodí řeky Ohře. Ještě v Jihomoravském a Středočeském kraji můžeme spatřit větší množství spon. Na Moravě se nálezy soustředí v okrese Uherské Hradiště, kde jsou zastoupeny 20 % (8 kusů). Z toho šest spon pochází z hromadného nálezu přímo z Uherského Hradiště. Ve středních Čechách vyjma Prahy máme celkem sedm spon, tj. 17 %. Dá se říct, že exempláře jsou rozmístěny dokola. Akorát tři spony se nacházejí v okrese Kolín. Ostatní oblasti jsou už na nálezy chudší. Nejprve se podíváme na zbylé tři kraje v Čechách. V Pražské plošině byly nalezeny tři spony, tj. 7 %, nedaleko Hradce Králové v povodí řeky Labe dvě spony (5 %) a pouze jedna spona v Pardubickém kraji na lokalitě Koloděje. Na Moravě 10 % (4 spony) patří do Jihomoravského kraje. Naproti tomu máme jen jednu sponu v Olomouckém kraji.

Podíváme-li se na vyhodnocení těchto dat a zároveň na osídlení českého území v mladší době římské, tak můžeme tyto dva rozsahy porovnat. Jak už jsem se zmínila v kapitole *Chronologické vymezení tematiky*, tak největší hustota osídlení v mladší době římské se soustředila především v severozápadních Čechách, středních a okrajově ve východních Čechách. Na Moravě pozorujeme hustotu v oblasti střední a jižní Moravy. Je tedy patrné, že spony s cibulovitými knoflíky se vyskytují prakticky ve všech jmenovaných oblastech. A dá se říct, že i množství spon v dané oblasti odpovídá v přímé úměrnosti seskupení lokalit mladší doby římské.

Teď přejdu konkrétněji k lokalitám, kde máme doklad cibulovité spony a zároveň v blízkosti nějakou mlado-římskou situaci. Jako první uvedu místo Nebovidy (okr. Kolín), kde bylo objeveno pohřebiště a i sídliště doby římské (Beneš - Horník - Kašpárek 2011, 103-104). V blízkosti lokality Chlumín leží obec Obříství (okr. Mělník), kde se nachází doklady sídlištních objektů a žárových hrobů (Beneš 2013). Dále na lokalitě Praha-Dejvice byly nalezeny kostrové hroby z doby římské, jeden je řazen do pozdní doby římské (Droberjar 2008, 130). V Předměřicích nad Labem jsou doklady doby římské v podobě chudšího žárového pohřebiště (Droberjar 2002, 270). Avšak v blízkosti leží Plotiště nad Labem (okr. Hradec Králové), které je významným žárovým pohřebištěm doby římské a nacházejí se tam i žárové hroby z mladší doby římské (Rybová 1980, 216-217). Také v Roztokách (okr. Praha-západ) byly zjištěny kostrové hroby datované do 2. pol. 3. století (Droberjar 2002, 281). Tomuto určení by mohla odpovídat i nalezená spona na této lokalitě. V okolí Stradonic (okr. Beroun) jsou doloženy spíše starší germánské objekty (Motyková-Šneidrová 1962, 137-154), avšak se zde objevují dvě spony s cibulovitými knoflíky. Nicméně o nich nemáme žádné nálezové okolnosti. Z Moravy můžeme zmínit zkoumané lokality Olomouc-Neředín nebo Olomouc-Slavonín (okr. Olomouc), kde se nacházely sídlištní objekty z doby římské (Vachůtová 2008, 27-28).

Nežli přistoupím k analýze typologie spon z nálezového materiálu, tak se ještě obrátím k tomu, jak jsou jednotlivé varianty spon obsaženy v nálezovém souboru z Čech a jak z Moravy (graf 3). Z grafu můžeme vidět, už jednou zmíněno, že nálezů z Čech je více než z Moravy. Ale také se dá vysledovat kolísavá křivka Čech a křivka Moravy měnící v rámci jednotlivých variant. Jejich porovnání je téměř stejné. U obou je vidět, že varianta Pröttel 1A je zastoupen v Čechách čtyřmi sponami a na Moravě třemi sponami. Počet spon typu Pröttel 1B se na obou územích snížil o jednu. Zvláště spony datované do období 300 až 340 (typ Pröttel 2) se na našem území tolik nevyskytují, počet spon klesl jak v Čechách, tak na Moravě. Ale naopak výrazný pohyb nahoru shledáme v době šíření se spon typu Pröttel 3/4B (360 – 400), který je v Čechách zastoupený šesti sponami a Moravě třemi sponami. Rozdílnost můžeme zpozorovat u varianty 3/4C, která se nachází pouze v Čechách (2 kusy) a naopak varianta 3/4D pouze na Moravě (2 kusy).

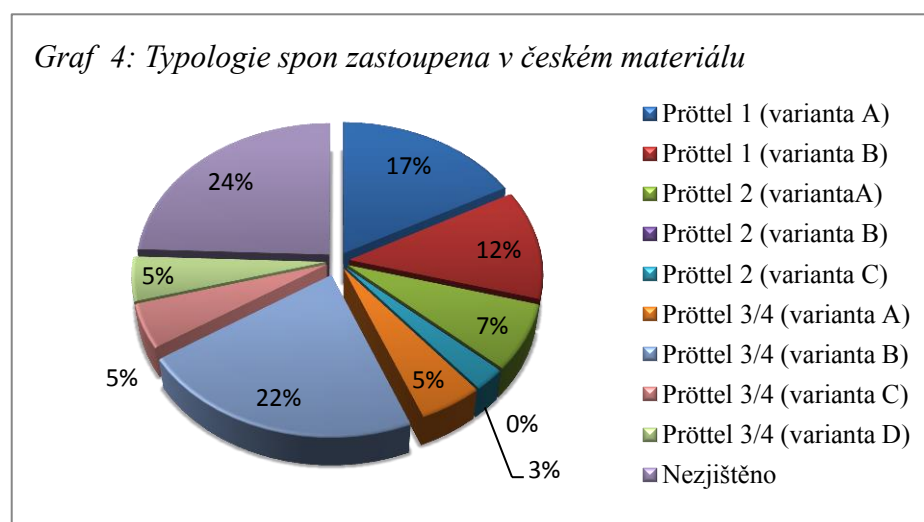
5.4.2 Typologie spon

Ze souboru spon jsem vyhodnotila četnost jednotlivých typů a variant (graf 4). Celkem se mi podařilo určit typ u 31 ze 42 spon. U některých spon nebylo jednoznačné, k jaké variantě je zařadit a proto

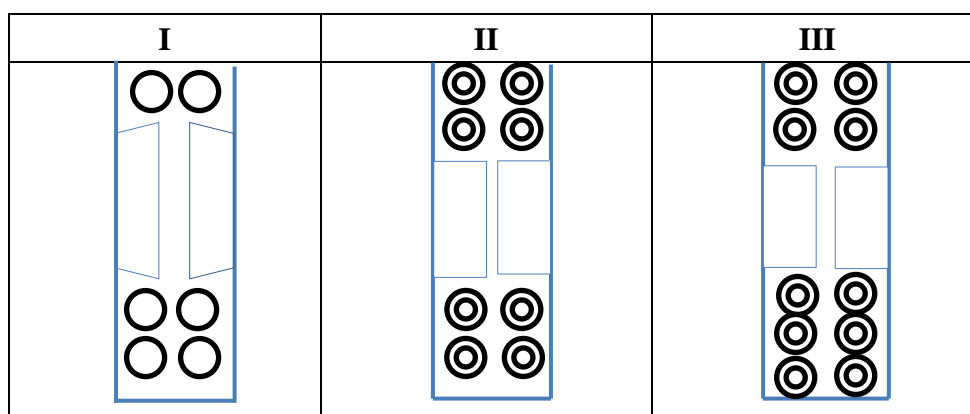
jsou zahrnuty ve skupině *nezjištěno*. Týká se to spony ze Stradonic, Podsedic a Počedělic, jež řadím pouze k typu Pröttel 3/4.

Spínadla, která jsem určila jako typ Pröttel 1, jsou zastoupena v souboru 28 % (12 kusů). Dále se tento typ dělí na dvě varianty, pro které jsem brala v potaz kritérium, že je varianta B opatřena na příčném rameni spony krátkým nástavcem. Z grafu tedy můžeme vyčíst, že se našly spony Pröttel 1A v 17 % (7 kusů) a Pröttel 1B v 12 % (5 kusů). Další kategorií jsou spony typu Pröttel 2 doložené na našem území pouze 10 % (4 kusy). Jako jediná spona s volutovou výzdobou na nožce (Pröttel 2C) je z lokality Uherské Hradiště (obr. 28) a zatupuje nálezový soubor 3 %. Poslední typ v rámci analýzy typologie je Pröttel 3/4 zastoupený 37 % (15 kusů). Pro rozlišení dílčích variant (A-D) jsem využila hlavní kritérium a to výzdobu nožky: s lineární výzdobou 5 % (2 kusy), s očky nebo jamkami 22 % (9 kusů), s obloučky 5 % (2 kusy) a s lichoběžníky 5 % (2 kusy). Porovnáme-li zastoupení těchto čtyř variant, tak nejvíce spon na našem území je varianty B.

Z celkového vyhodnocení můžeme říct, že nejvíce spon s cibulovitými knoflíky patří k typu Pröttel 3/4, které jsou datovány zejména do 2. poloviny 4. století. Typ jako Pröttel 5 a 6 nejsou v českém souboru vůbec zastoupeny.

Teď se ještě zaměřím výzdobu nožky u typu Pröttel 3/4B. Jak už jsem více zmínila, tak pro tuto variantu je charakteristické zdobení formou jamek nebo oček, tj. kroužky s tečkou. Na nálezech v Čechách se objevují tři možnosti rozmístění těchto ornamentů. Jako první proměnou je umístění jednoho páru důlků u báze lučíku a dvou páru důlků na konci nožky (tab. 1:I). Tento způsob zdobení můžeme najít pouze na jedné sponě a to z Olomouce-Řepčína (obr. 24). Druhou možností jsou puncovaná očka vyznačena dvěma páry u báze lučíku a dvěma páry na konci nožky (tab. 1:II). V souboru nálezů můžeme pozorovat takovéto spony čtyři. Analogickou sponu nacházíme například na lokalitě Chersonéssos (Chowaniec – Karasiewicz-Szczypiorski 2003, Fig. 1). Třetí variantou je rozložení oček tak, že dva páry jsou u báze lučíku a tři páry na konci nožky (tab. 1:III). Takovouto výzdobu nalézáme u tří spon. Analogií k těmto českým sponám může spádit též na lokalitě Chersonéssos (Chowaniec – Karasiewicz-Szczypiorski 2003, Fig. 5a).

Tab. 1: Varianty výzdoby nožky typu Pröttel 3/4B na našem území.

E. Keller (1971, 42) se zmiňuje ve své práci o tom, že z pozorování souvislostí mezi jednotlivými variantami spon, si můžeme všimnout provázanosti mezi výzdobou nožky a tvarem příčného ramene. Výzdoba na nožce v podobě oček nebo jamek se vyskytuje u spon s trapézovým průřezem příčného ramene (typ 2B a 3/4B). Naopak nožka zdobená volutami se objevuje u spon s šestiúhelníkovým průřezem příčného ramene (typ 2C, 3/4C a 5). Avšak to nemusí platit vždy, důkazem toho je spona

z Uherského Hradiště typu 2C (obr. 28), která má trapézové rameno a zároveň nožku zdobenou volutami.

V českém souboru nálezů spon s cibulovitými knoflíky si můžeme povšimnout zvláštnosti vyskytující na sponách z Lahoště (obr. 6) a z Předměřic nad Labem (obr. 13). Jedná se o objímku, která je nasazená na zúžené části lučíku. Je otázkou, co tenhle doplněk mohl znamenat, přičemž jsem se ani nesečkala s analogií v okolních zemích. Jde tedy o ojedinělé nálezy. Malou spojitostí mezi nálezy je pouze to, že jde o stejný typ spon, ačkoli ne o stejnou variantu. U některých spon si můžeme povšimnout, že tato zúžená část lučíků bývá někdy zdobena rýhami. Podle spony z Předměřic nad Labem, se domnívám, že objímka má ozdobný charakter, z důvodu rýh na jejím povrchu. Avšak pokud se podíváme na sponu z Lahoště, tak podle kresby, vypadá, že spíš má objímka zpevnit zúženou část. Mohlo by jít také o druhotně přidaný článek za účelem reparace. Nebo bychom tam také mohli sledovat vztah ke sponám s podvázanou nožkou. Jak už někteří navrhli, že původ spon s cibulovitými knoflíky můžeme hledat právě u spon podvázaných (Sakař 1961, 433). Nicméně jde pouze o domněnky, jelikož jsem měla možnost pracovat jen se sponou z Předměřic nad Labem.

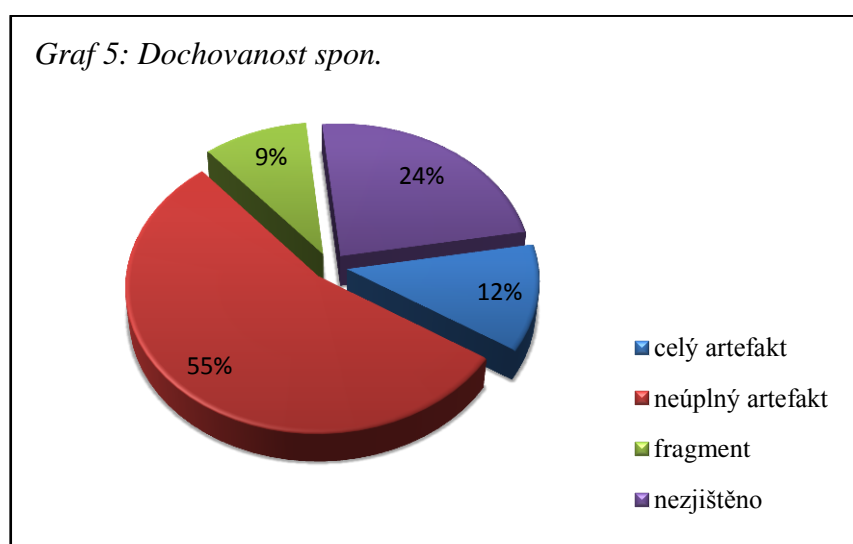
Další atypický znak v nálezovém souboru můžeme zpozorovat na sponě z Lahoště (obr. 7). Její knoflíky mají polokruhový tvar. Můžeme je označit třeba jako kupolovité knoflíky sedící na ozdobně členěné liště. Všechny ostatní znaky nasvědčují tomu, že se jedná o sponu typu Pröttel 2A, kromě knoflíků, které by měly být správně fasetované. Opět jsem se s touto variantou v cizí literatuře nesečkala.

5.4.3 Rozměry spon

Stav dochování spon

Nejprve budu posuzovat, to v jakém stavu se nám spony dochovávají (graf 5). Můžeme je rozdělit do několika kategorií. První skupinou jsou

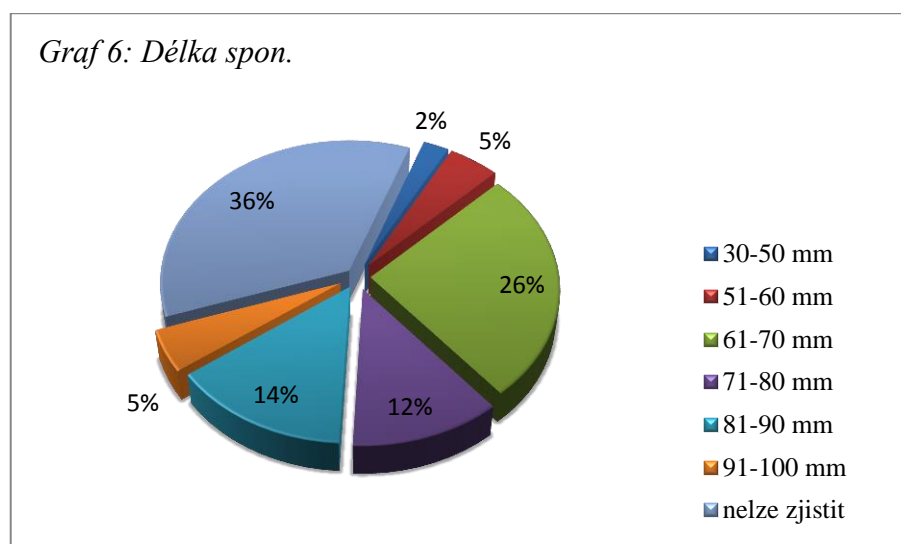
spony, které se dochovaly celé a neporušené. Dohromady se na našem území našlo pět úplných spon s cibulovitými knoflíky, což činí pouze 12 % z celého souboru. Nejpočetněji jsou zastoupeny spony neúplné, u kterých může chybět některá část, jako je příčné raménko, zachycovač, knoflíky atd. Tato skupina zaujímá více než polovinu (55 %) všech nálezů. Třetí skupinu tvoří části spon, tj. fragmenty v počtu čtyř kusů (9 %). Jako fragment se objevuje hlavně zlomek lučičku s příčným ramenem a dvěma knoflíky. Fragment z Nebovid (obr. 8) je dokonce zdeformovaný žárem. U 10 spon (24 %) se mi nepodařilo zjistit jejich stav, jelikož jsem v literatuře nenašla podrobnější informace.

Délka

Z hlediska rozměrů spon s cibulovitými knoflíky jsem se zaměřila na porovnání jejich délek a významu (graf 6). Do skupiny *nelze zjistit* jsou zařazeny i fragmenty, jelikož jsou tyto spony neúplné a jejichž údaje o částečné délce by zkreslily výsledky. Takže zkoumaná délka byla z 63 % ze 42 spon. Nejmenší spona se na našem území našla pouze jedna na lokalitě Chlumín (obr. 2) o délce 35 mm (obr. 2). V rozmezí 51 až 60 mm máme dvě spony (tj. 5 %). Nejpočetněji jsou zastoupeny spony s délkou 61 až 70 mm v počtu 11 kusů (tj. 26 %). Další velikost 71 až 80 mm se objevuje z 12 % (5 kusů). Skupina spon s délkou 81 až 90 mm je

reprezentována šesti kusy (tj. 14 %). Nejdelší spony známe z lokalit Chožov (obr. 3) a Uherské Hradiště (obr. 31), tj. 5 %. U obou se jedná o typ Pröttel 3/4B. Z celkového pohledu je zajímavé, jak výrazně se některé spony od sebe liší velikostí. Například velká rozdílnost ve velikosti je mezi sponou z Chlumína (obr. 2) a sponou z Chožova (obr. 3). Je otázkou, jestli velikost spon hraje nějakou roli, dejme tomu v určitém sociálním postavení mužů nebo je charakteristická pro určitou variantu.

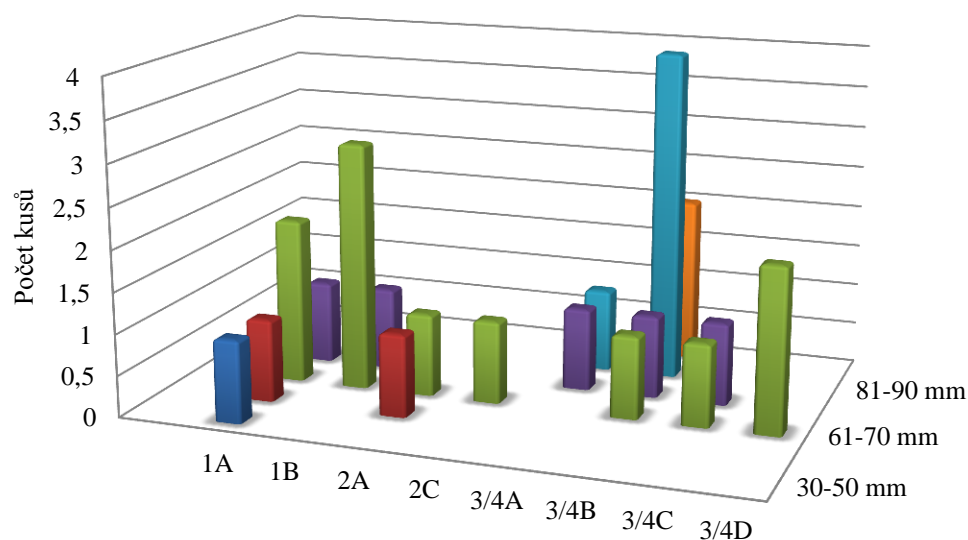

Pokusím se tedy odpovědět částečně na předchozí otázku, zda existuje vztah mezi délkou a variantou spony (graf 7). Již na první pohled je znatelné odlišné seskupení mezi vývojově staršími a mladšími sponami. Skupina spon typu Pröttel 1 se pohybují v rozmezí délky mezi 30 až 80 mm (9 spon). U varianty Pröttel 2A a 2B mají spony rozsah 51 až 70 mm (3 spony). Velikost v rozmezí 61 až 100 mm reprezentují spony typu Pröttel 3/4 (14 spon). Z těchto údajů se dá vyvodit, že starší spony typu Pröttel 1 a 2 (280 – 340) mívají vždy menší velikost, nejčastěji kolem těch 61 až 70 mm (7 kusů). Naopak pro spínadla typu Pröttel 3/4 bývá charakteristické, že mají větší rozměry (délku). Zvláště varianta 3/4B dosahuje nejdelších rozpětí. Celkem 6 spon této varianty má délku 8 až 10 cm.

Tudíž lze shrnout, že délka spony má vazbu na určitý typ spon s cibulovitými knoflíky. Přičemž tedy pro starší varianty platí kratší délka. Ve vývoji spon můžeme spatřit, že se s postupem času spony zvětšily, přibližně o 2 až 3 cm od příznačné velikosti starších spon.

Graf 7: Porovnání délky spon v ohledem na variantu

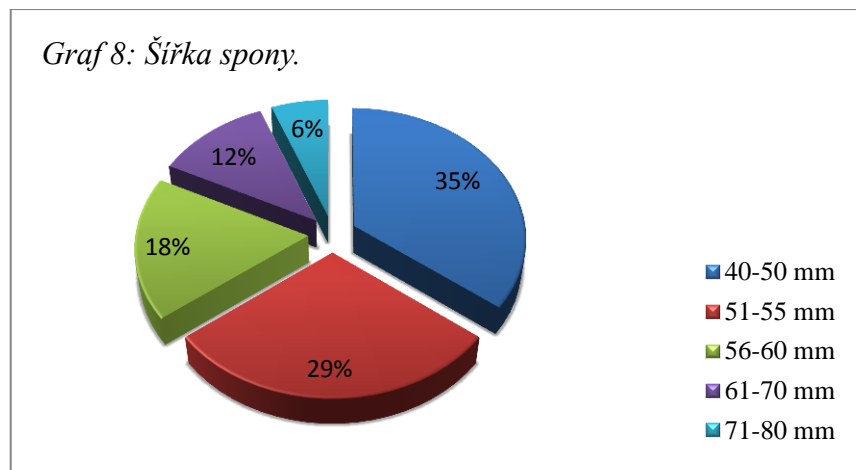
	1A	1B	2A	2C	3/4A	3/4B	3/4C	3/4D
30-50 mm	1							
51-60 mm	1		1					
61-70 mm	2	3	1	1		1	1	2
71-80 mm	1	1			1	1	1	
81-90 mm					1	4		
91-100 mm						2		

Šířka

Dále budu porovnávat šířku spony (graf 8), tzn. rozpětí od jedné špičky knoflíku ramene k druhé. Vyhodnocovat budu pouze spony, které mají celé příčné rameno s oběma knoflíky. Celé příčné břevno s knoflíky se dochovalo pouze u 17 spon a u 12 spon buď chybí polovina ramene, nebo knoflíky. Šířka spony v rozmezí 40 až 50 mm je naměřena u šesti spon (tj. 35 %). V 29 % (5 kusů) se pohybuje šířka mezi 51 a 55 mm. Šířka ramene v rozsahu 56 až 60 mm je u 18 % spon (3 kusy) a 61 až 70 mm je

u 12 % spon (2 kusy). Nejdelší rameno má pouze jedna spona, a to z lokality Koloděje (75 mm).

Z dat vyplývá, že spony mají většinou kratší příčné rameno. U žádné nenastala situace, že by šířka spony byla větší než délka. Z pozorování šířky spon u jednotlivých variant, se nedá říci, že by byla charakteristickým znakem pro některou z nich. Nebo to je malý soubor k hodnocení.

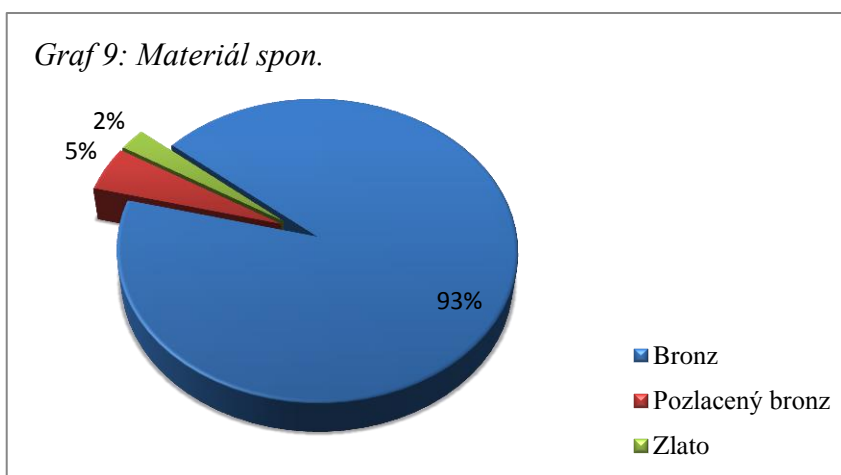
5.4.4 Materiál spon

O této stránce spon se dotknu jen lehce, poněvadž z dostupných informací můžu u spon na našem území rozlišit jen tři kategorie. Pouze uvádím, zda jsou vyrobeny z bronzu, pozlaceného bronzu nebo drahých kovů. O tom o jakou jde případně slitinu, nemám údaje. Nicméně pro představu, alespoň částečně vyhodnotím, v jaké kvantitě se jednotlivé materiály používají (graf 9).

Je zřetelné, že nevíce se spony vyráběly bronzové. Z celého souboru to dělá 93 % (tj. 39 kusů). Pozlacené spony se našly dvě (tj. 5 %) a pouze z lokality Chlumín (obr. 2) známe jedinou zlatou sponu s cibulovitými knoflíky (tj. 2 %).

Z toho lze alespoň usoudit, že i materiál spony nám může prozradit více o tom, kdo byl jejím majitel. Jelikož spony byly vyráběny z různých materiálů, jako je zlato stříbro, bronz a další slitiny, nebudeme v té době

předpokládat, že by si spony z drahých kovů mohli dovolit obyčejní lidé. Proto lze taky odvodit, že spony z drahých materiálů si mohli dovolit jen společensky výše postavení lidé a také proto těchto nálezů je méně než například bronzových. I u spon s cibulovitými knoflíky nalezených v českém prostředí shledáme pouze jednu zlatou sponu z celého materiálu. A tudíž, i když nejsou ke sponě žádné nálezové okolnosti, můžeme předpokládat, že spona mohla patřit nějakému vyššímu představitelovi tehdejší společnosti.

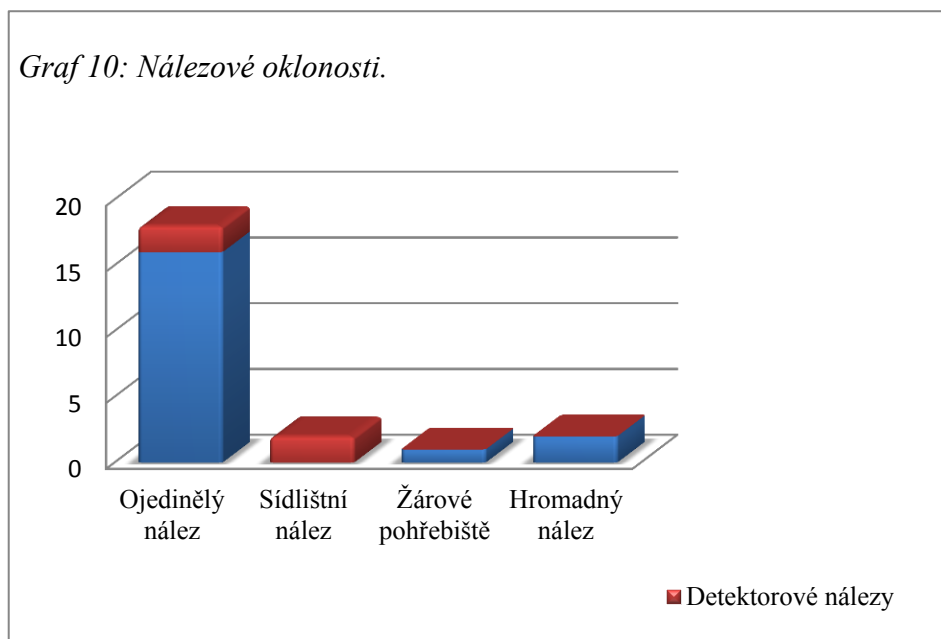

5.4.5 Nálezové okolnosti

Jako poslední hledisko v rámci spon s cibulovitými knoflíky uvedu, jaký je stav ohledně nálezového kontextu (graf 10). Okolnosti nálezů jsem rozdělila do čtyř kategorií. Z větší části, tj. 80 % (20 lokalit), se jedná o ojedinělý nález a z toho dvě spony byly objeveny v poslední době pomocí detektoru. Další skupinou jsou 8 % (2 lokality) zastoupeny sídlištní nálezy, zjištěné detektorovou prospekci. Hromadné nálezy jsou reprezentovány 8 %, na lokalitách Uherské Hradiště (6 spon) a Lahošť (9 spon). Jediný doklad, který se dá považovat za nález ze žárového pohřebiště je spona z Nebovid (obr. 8), která byla zdeformována žárem.

U většiny spon jde přesto k nálezům bez bližších údajů. To je právě hlavní problém, že se spony s cibulovitými knoflíky u nás nenacházejí v hrobech jako v okolních zemích. I to, že se spínadla nenacházejí společně

s mincemi, nás ochuzuje v tom, abychom mohli spony datovat, nebo zjistit v jaké době se k nám dostaly.

5.5 Germánská napodobenina spony s cibulovitými knoflíky

Přestože se na našem území nenacházejí další typy spon jako je typ Pröttel 5 a 6, tak byla v hrobě na lokalitě Blučina-Cezavy nalezena spona, kterou je možno podle drobných analogických znaků spojovat se sponami s cibulovitými knoflíky. Hrob z Blučiny byl bohatě vybavený, což dokládá nejen nalezená spona, která je ze stříbra. Tudiž muž, jenž byl v hrobě pohřbený, je pokládán za velmože. Spona byla nalezena na levém rameni, i když v mladší době římské se spony upevňovaly na pravé rameno (Tejral 1982, 81-82, obr. 53).

Nález stříbrného spínadla je označován jako „Bügelknopffibel“. Její tvar je podobný již zmíněným sponám s cibulovitými knoflíky, lišící se zejména ve funkčním zařízení. Nicméně ve sponách s cibulovitými knoflíky bychom mohli vidět původ spony z Blučiny. Pro ni jsou též charakteristické tři knoflíky, dva umístěné na koncích osy vinutí a jeden na hlavici lučíku. Avšak tvar knoflíků je polyedrický a zdobený kroužky

s tečkou. Totaž výzdoba je po obou stranách lučíku. Dalším znakem je dlouhá nožka, jejíž středem je vedena výzdoba v podobě pletence.

Spínadlo je považováno za germánskou napodobeninu spon s cibulovitými knoflíky. Zda byla vyrobena v barbarských dílnách, naznačuje zejména výzdoba spony. Spona je datována do období stěhování národů, do 5. století. (Tejral 1982, 88-89, obr. 53, tab. XIV:8)

6 ZÁVĚR

Cílem této bakalářské práce bylo vytvořit soupis spon s cibulovitými knoflíky v Čechách a na Moravě. V úvodu jsem se zabývala importem a kontaktem mezi římskými provinciemi a barbarikem. Zejména byly zmíněné tvary spon mladší doby římské s provinciálním původem. Následně jsem se stručně zmínila o datování mladší doby římské a situaci v Čechách. V další kapitole byly shrnuty dosavadní poznatky o sponách s cibulovitými knoflíky. Popsána byla terminologie, výrobní proces a především typologie spon. Hlavní kapitola je pak změřena přímo na spony z našeho území. Nastíněn byl dosavadní stav poznání, tedy literatura zmiňující k tématu spon a o nálezech. Podstatnou částí je vytvořený soupis spon, ve kterém jsou popsány detailně nálezy. Posledním oddílem této práce je analýza souboru. Na základě získaných údajů o sponách s cibulovitými knoflíky jsem zhodnotila geografické rozšíření spon v oblasti Čech a Moravy, typologii, rozměry, materiál a nálezové okolnosti spon.

Z hlediska rozšíření spon v rámci České republiky, jak už poznamenal ve svém článku V. Sakař (1961), tak stále nejvíce spínadel se nachází v Čechách, především v severozápadních Čechách. Což se shoduje i s tehdejším hojným osídlením této oblasti. V rámci jednotlivých variant spon, jsem také vyzorovala, že příliv spínadel je v jednotlivých období stejný jak na Moravu, tak i do Čech. V kapitole *Chronologické vymezení tematiky* bylo uvedeno, že počátkem stupně C2 dochází k omezení obchodu, ale vzhledem k počtu nálezů spon typu Pröttel 3/4, zejména varianty B, se dá říct, že v 2. polovině 4. století došlo k nepatrnému nárůstu. Při sledování vztahu mezi lokalitami nálezu a tehdejším osídlením území je patrné překrytí obou situací nebo alespoň blízkost výskytu spony a tehdejšího osídlení. Přesto se spony nenašly přímo na žádném významném pohřebišti.

Na základě studií o typologii, vypracovanou E. Kellerem a P. M. Pröttele, jsem se snažila zařadit jednotlivé nálezy k patřičné variantě. Z následného rozboru typologie spon pak vychází nejpočetněji zastoupena varianta Pröttel 3/4B, u níž jsem jmenovala tři způsoby výzdoby nožky, které se nacházejí v českém souboru. Nicméně lze shledat, že variabilita spon s cibulovitými knoflíky je pestrá a celkem rychle podléhá změnám. Zvláště u typu Pröttel 6 dochází k změně uzavíracího systému.

Nesmí být samozřejmě opomenuty spony z Lahoště a Předměřic nad Labem, u kterých se objevuje unikátní objímka. Avšak zůstává stále otázkou její funkce. Z mého pohledu se jeví u předměřické spony, že se jedná o ozdobný článek, kdež to u spony z Lahoště by se mohlo jednat o jiný význam a to o reparaci.

Dále jsem se snažila posoudit spony z pohledu, toho v jakém stavu se dochovaly. Dá se konstatovat, že jde v celku o zchovalý soubor. Sice celých spon máme pouze pět, ale u druhé skupiny většinou chybí jen nějaká část, nejčastěji jehla. Proto z velké části jde o hodnotný materiál, s kterým se dá už nějak pracovat, jak ukazuje tato práce.

V druhé části jsem porovnávala vztah mezi variantou spony a její délkou. Z poznání plyne, že starší typ spon (Pröttel 1) bývá kolem 5 až 7 cm dlouhý. Kdežto s postupem času se spony začaly zvětšovat i o pár centimetrů. Především se prodloužila nožka oproti délce lučičku. Také jsem se pokusila srovnat šířku spony s ohledem na variantu, ale ve výsledku šířka nemá žádný význam.

Co se týká využití materiálu pro výrobu spon, tak většina našich spon s cibulovitými knoflíky je z bronzu. Pouze jedna spona je zlatá a dá se uvažovat o tom, že nejspíš musela patřit někomu vysoko společensky postavenému.

Výhodou okolních zemí je, že se cibulovité spony nacházejí v hrobových celcích společně s mincemi, což je užitečné zvláště pro dataci.

Z nálezového souboru z Čech jsme omezeni v tom, abychom mohli sledovat další souvislosti. Jelikož se spony nenachází v hrobech, ale jedná se na našem území spíše o ojedinělé nálezy a především bez nálezových okolností. A v dnešní době jde také často o detektorový nález. Takže nám stále chybí další vypovídající informace o sponách.

Je zřejmé, že spony s cibulovitými knoflíky nekončí v mladší době římské, ale můžeme i v následujícím období sledovat jejich napodobování germánskými řemeslníky, např. již zmíněnou sponu z Cezav u Blučiny.

SEZNAM ZKRATEK

d - Délka

inv. č. - Inventární číslo

NM – Národní muzeum

obr. – Obrázek

př. č. – Přírůstkové číslo

š - Šířka

Tab. - Tabulka

SEZNAM GRAFŮ A TABULEK V TEXTU

Grafy:

Graf 1: Poměr nálezů spon mezi Čechami a Moravou.

Graf 2: Výskyt spon v krajích České republiky.

Graf 3: Porovnání četnosti jednotlivých variant spon mezi Čechami a Moravou.

Graf 4: Typologie spon zastoupených v českém materiálu.

Graf 5: Dochovanost spon.

Graf 6: Délka spon.

Graf 7: Porovnání délky spon s ohledem na variantu.

Graf 8: Šířka spony.

Graf 9: Materiál spon.

Graf 10: Nálezové okolnosti.

Tabulky:

Tab. 1: Varianty výzdoby nožky typu Pröttel 3/4B na našem území.

SEZNAM LITERATURY

Literatura:

- Almgren, O. 1923: Studien über nordeuropäischen Fibelformen der ersten nachchristlichen Jahrhunderte mit Berücksichtigung der provinzialrömischen und südrussischen Formen. Leipzig.
- Aurrecochea, J. 2012: Las fibulas cruciformes en Hispania. Crossbow brooches from Roman Hispania. In: Durii Regione Romanitas. Palencia-Santander 2012, 373-380.
- Beneš Z. - Horník, P. - Kašpárek F. 2011: Rozrušený soubor z pohřebiště a sídliště z Nebovid, okr. Kolín. In: Droberjar, E. (eds.), Archeologie barbarů 2010. Olomouc, 103-116.
- Beneš Z. 2013: Staronové nálezy z doby laténské a doby římské z Obříství, okr. Mělník, Archeologie ve středních Čechách 17, 701-717.
- Břeň, J. 1964: Význam spon pro datování keltských oppid v Čechách, Sborník Národního muzea v Praze, řada A - Historie 18/5, 195-268.
- Čižmář M. - Čižmářová J. - Kejzlar M. – Kolníková E. 2009: Detektorová prospekce archeologických lokalit na Moravě v roce 2008, Přehled výzkumů 50, 139-152.
- Čižmář M. - Čižmářová J. - Kejzlar M. 2011: Detektorová prospekce archeologických lokalit na Moravě v roce 2010, Přehled výzkumů 52/2, 86-95.
- Droberjar, E. 1999: Od plaňanských pohárů k vinařické skupině (kulturní a chronologické vztahy na území Čech v době římské a v časně době stěhování národů), Sborník Národního muzea v Praze, řada A – Historie 53/1-2, 1-58.
- Droberjar, E. 2002: Encyklopedie římské a germánské archeologie v Čechách a na Moravě. Praha.
- Droberjar, E. 2005: Věk barbarů. České země a stěhování národů z pohledu archeologie. Praha – Litomyšl.

- Droberjar, E. 2006: „Veteres illic Sueborum praedae et nostris e provinciis lixae ac negotiatores reperti...“ (Tacitus, Ann. II,62,3). K interpretaci římských importů u českých Svěbů v době Marobudově. In: Droberjar, E. - Chvojka, O. (eds.), Archeologie barbarů 2006. České Budějovice, 43-93.
- Droberjar, E. 2007: Neue Erkenntnisse zu den Fürstengräber der Gruppe Haßleben-Leuna-Gommern, Přehled výzkumů 48, 93-103.
- Droberjar, E. 2008: Mladší doba římská. In: Salač, V. (ed.), Archeologie pravěkých Čech 8. Doba římská a stěhování národů. Praha, 127-155.
- Droberjar, E. 2012: Římské kolínkovité spony v Čechách, Archeologické výzkumy v jižních Čechách 25, 119-131.
- Dumanov, B. 2006: Нови наблюдения върху фибулите с медалионни изображения. In: Spartacus II: 2075 г. от въстанието на Спартак ; Трако-римско наследство; 2000 г. християнство : Междунар. симп., 1-4 окт. 2002 г., Сандански. Фабер, Велико Търново, 113-119.
- Eggers, H. J. 1955: Zur absoluten Chronologie der römischen Kaiserzeit im Freien Germanien. Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums Mainz 2, 196–244.
- Chowaniec R. - Karasiewicz-Szczypiorski R. 2003: Zapinki cebulowate z cmentarzyska miejskiego w Chersonesie Taurydzkim (Sewastopol, Krym, Ukraina). Światowit IV (XLV)/B (2002), 29–34.
- Keller, E. 1971: Die spätrömischen Grabfunde in Südbayern. München.
- Kovrig, I. 1937: Die Haupttypen der Kaiserzeitlichen Fibeln in Pannonien. Budapest.
- Loskotová, Z. 2009: Olomouc (k. ú. Řepčín, okr. Olomouc), Přehled výzkumů 50, 329-331.
- Motyková-Šneidrová, K. 1962: Osada pod Hradištěm u Stradonic, Památky archeologické 53, 137-154.
- Musil, J. 2008: Výrobky římských dílen v Čechách - 3. století po Kr. In: Salač, V. (ed.), Archeologie pravěkých Čech 8. Doba římská a stěhování národů. Praha, 155.

- Nischer-Falkenhof L. 1934: Germanefunde aus Böhmen in Naturhistorischem Museum zu Wien. Sudeta X, 43-48.
- Peškař, I. 1972: Fibeln aus der römischen Kaiserzeit in Mähren. Praha.
- Petković, S. 2010: Crossbow fibulae from Gamzigrad (Romuliana). *Starinar* 60, 111-136.
- Píř, J. L. 1903: Starožitnosti země české II. – 2.: Hradiřtě u Stradonic jako historické Marobudum. Praha.
- Pleiner, R. - Rybová A. a kol., 1978: Praveké dějiny Čech. Praha.
- Plienerová, I. 1995: Opočno. Ein Brangräberfeld der jüngeren und späten römischen Kaiserzeit in Nordwestböhmen. Kraków.
- Preidel, H. 1930: Die germanischen Kulturen in Böhmen und ihre Träger, Erster Band: Die Kulturen. Kassel-Wilhelmshöhe.
- Pröttel, P. M. 1988: Zur Chronologie der Zwiebelknopffibeln, *Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums Mainz* 35. Jahrgang, Teil 1, 347-372.
- Rybová, A. 1980: Plotiřtě nad Labem. Eine Nekropole aus dem 2.-5. Jahrhundert u. Z. II Teil, *Památky archeologické* 71, 93-224.
- Sakař, V. 1961: Spony s cibulovitými knoflíky ve střední Evropě, *Památky archeologické* 52, 430-435.
- Sakař, V. 1970: Roman imports in Bohemia. *Fontes Archeologici Pragenses* 14. Pragae.
- Sakař, V. 1991: Čechy a podunajské provincie Římské říše, *Sborník Národního muzea v Praze, řada A – Historie* 45, 1–67.
- Sklenář, K. 1992: Archeologické nálezy v Čechách do roku 1870. Praha.
- Sklenář, K. a kol. 1992: Archeologický slovník 2. Kovové artefakty 1. Praha.
- Svoboda, B. 1948: Čechy a římské Imperium. Praha.
- Svoboda, B. 1946: Destičkovité spony mladší doby císařství římského (K dějinám styků našich zemí s antickým světem), *Památky archeologické* 42, 1939-1946, 40-70.
- Tejral, J. 1982: Morava na sklonku antiky. Praha.

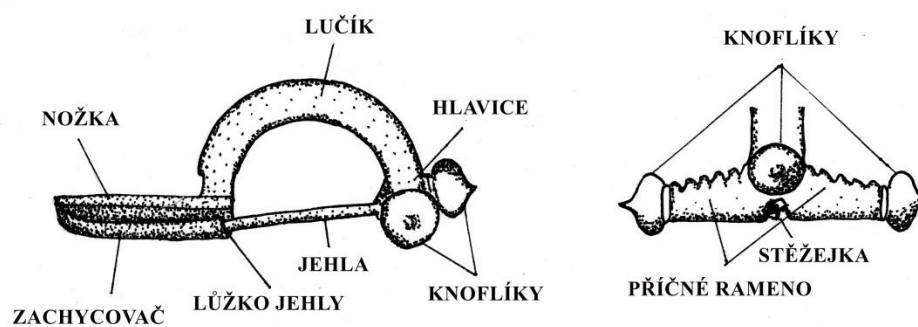
- Tejral, J. 1993: Na hranicích impéria. In: Podborský, V. (ed.), Pravěké dějiny Moravy. Brno, 424-470.
- Trefný, M. - Křišťuf, P. - Průchová, E. - Chroustovský, L. 2012: Kostrový hrob z mladší doby římské ze Ctiněvsi, okr. Litoměřice. In: Černá, E. - Hlavová, J. K. - Sýkora, M. (ed.), Archeologické výzkumy v severozápadních Čechách v letech 2009-2010, Most, 71-84.
- Vachůtová, D. 2008: Stručný přehled bádání o sídlištích doby římské na Moravě. In: Droberjar, E. - Komoróczy, B. - Vachůtová, D. (eds.), Archeologie barbarů 2007, Brno, 23-35.

Internetové zdroje:

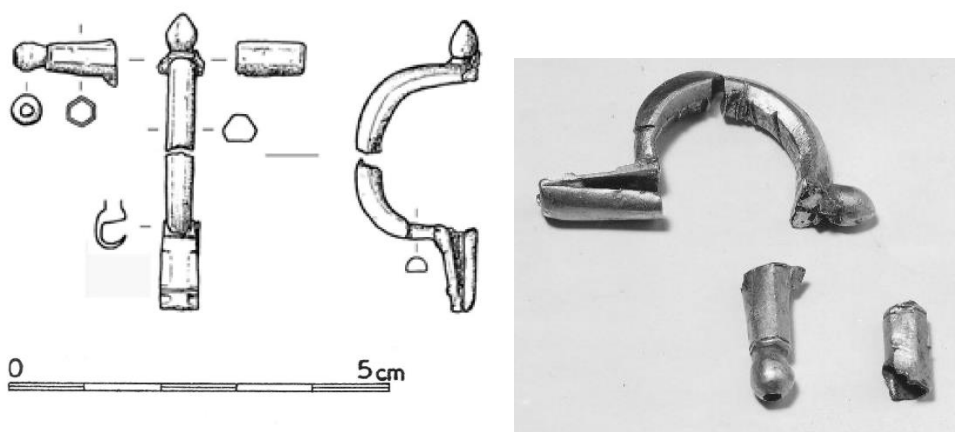
Databáze archeologické sbírky Národního muzea. Dostupné z:

http://forum.nm.cz/prehistorie/index_ph.php?perso=145 [cit. 2015-3-20].

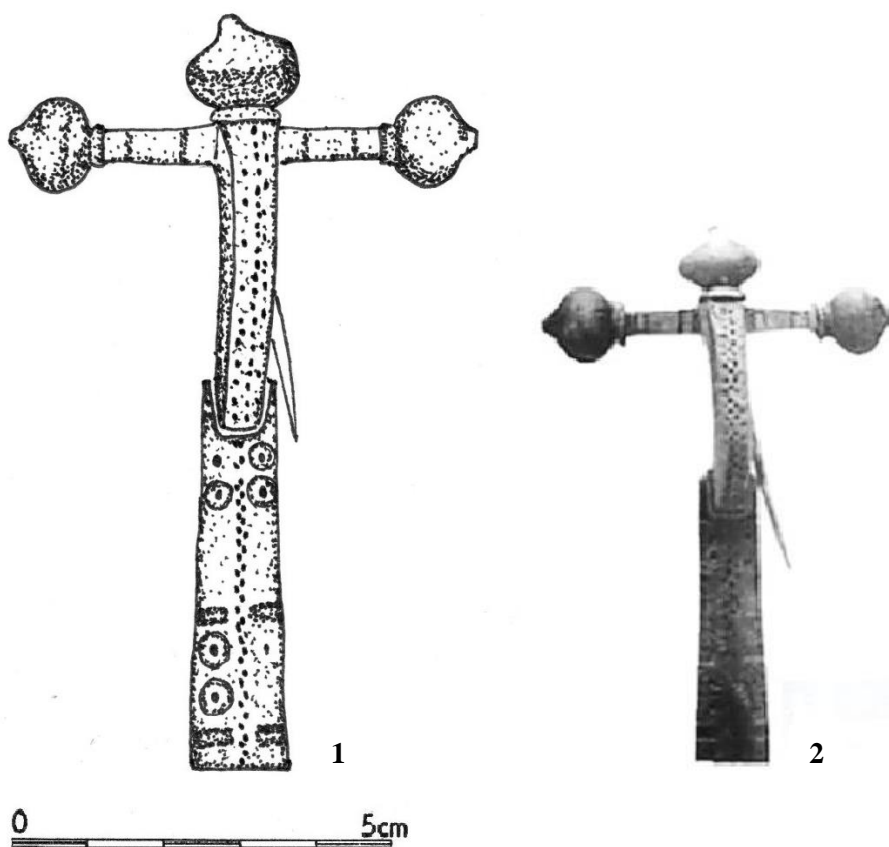
OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

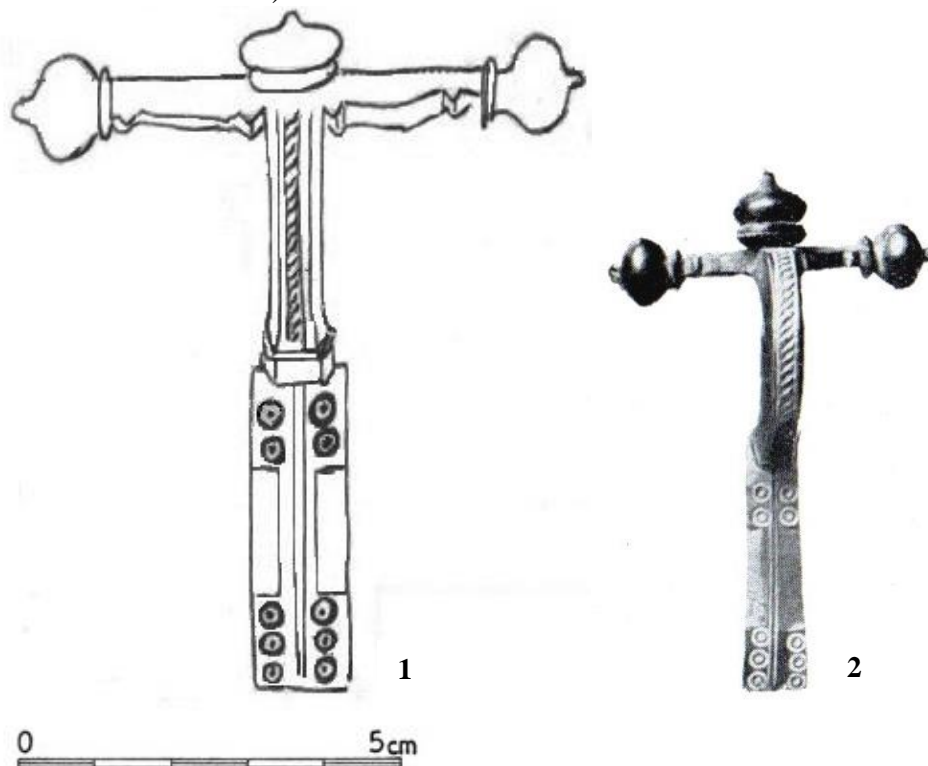
Obr. 1: Terminologie spony.

Obr. 2: Chlumín, typ Pröttel 1A (podle Beneš 2013).

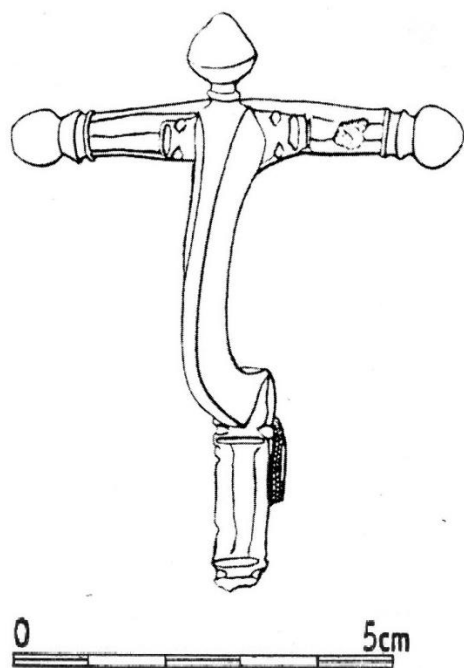

Obr. 3: Chožov, typ Pröttel 3/4B (1 kresba autorky - podle fotky; 2 podle Nischer-Falkenhof 1934).

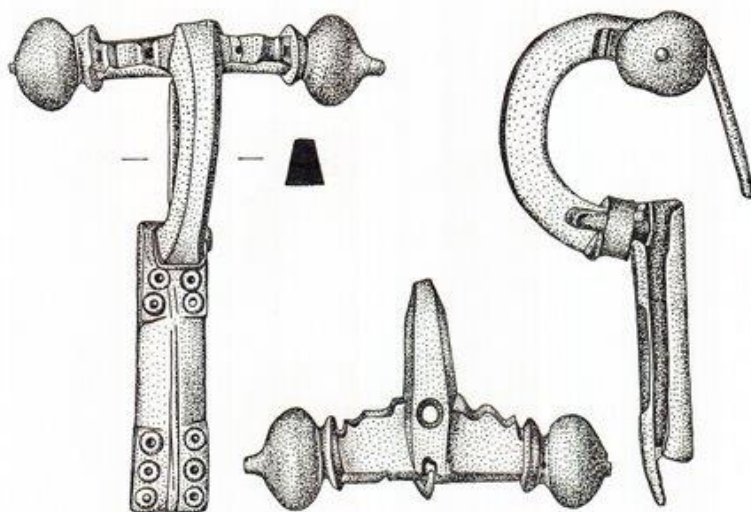

Obr. 4: Koloděje, typ Pröttel 3/4B (1 databáze NM; 2 podle Svoboda 1948).

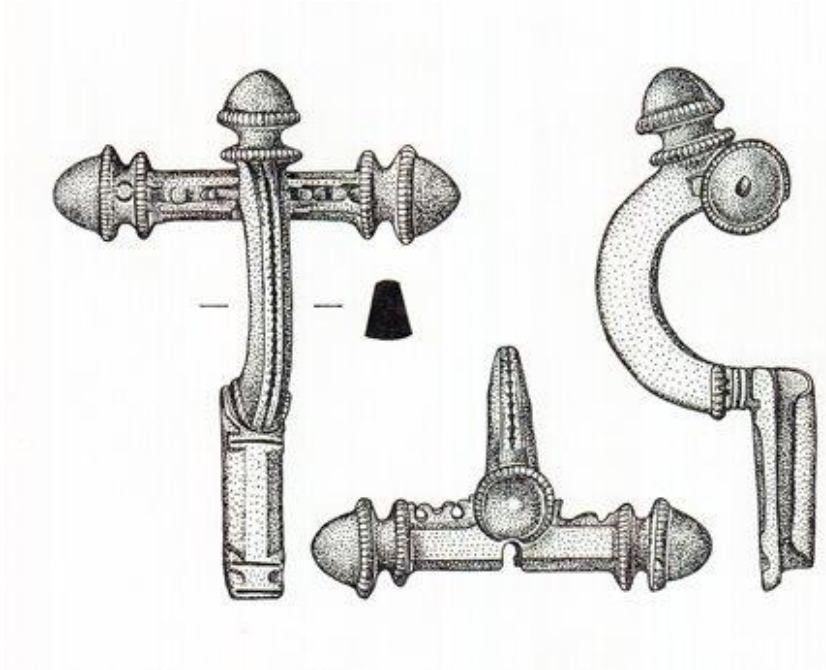

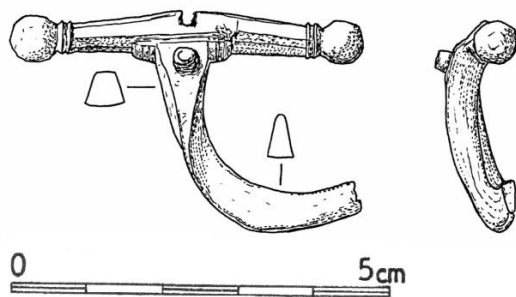
Obr. 5: Kouřim, typ Pröttel 1B (podle Sakař 1961).

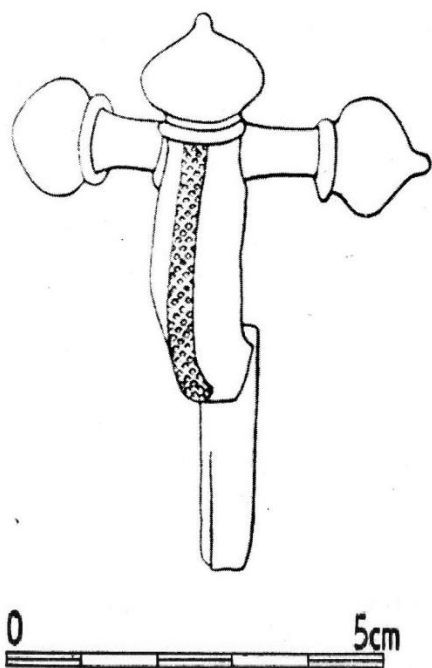
Obr. 6: Lahošť, typ Pröttel 3/4B (kresba M. Fábiková).

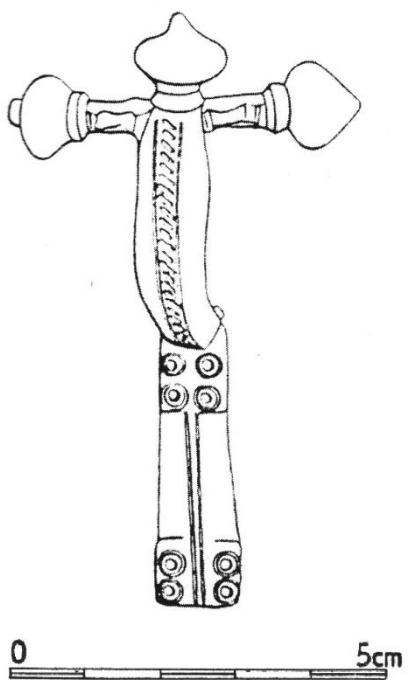
Obr. 7: Lahošť, typ Pröttel 2A (kresba M. Fábiková).

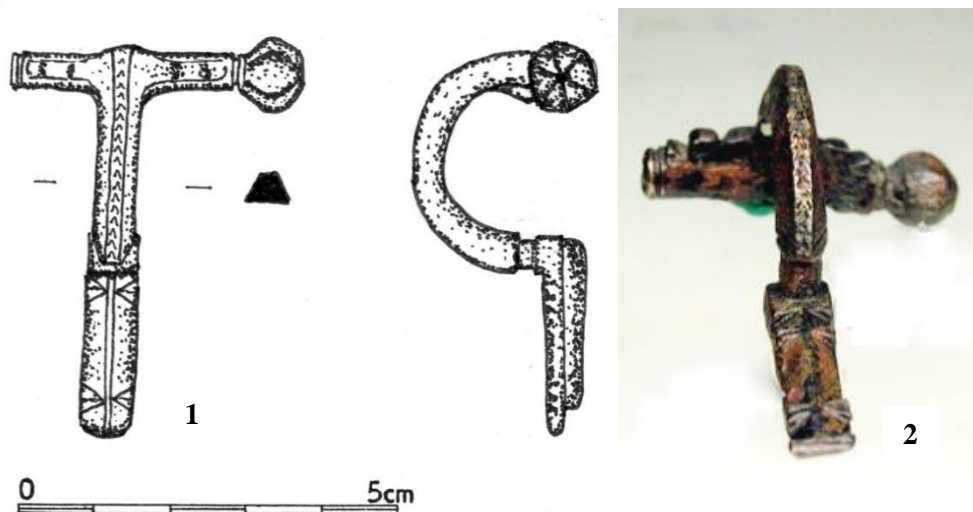
Obr. 8: Nebovidy, typ Pröttel 1B (podle Beneš 2011).

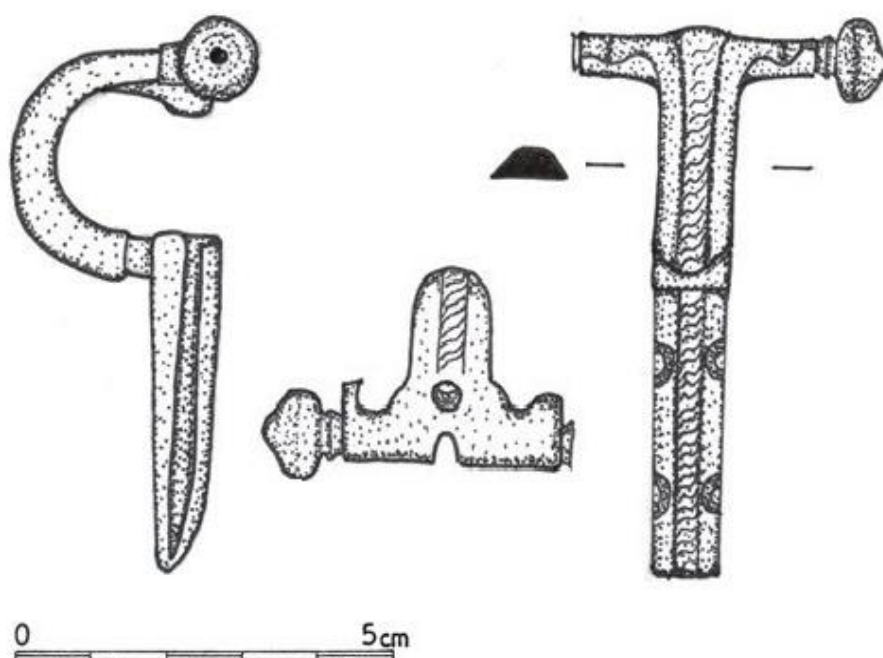
Obr. 9: Podsedice, typ Pröttel 3/4 (podle Sakař 1961).

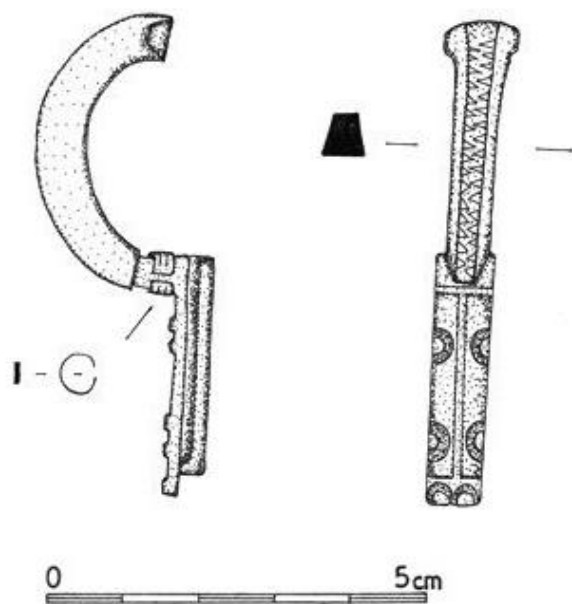
Obr. 10: Podsedice, typ Pröttel 3/4B (podle Sakař 1961).

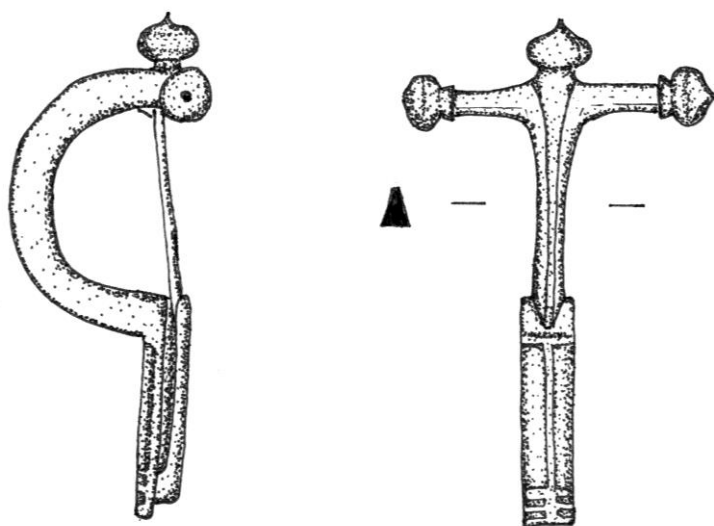
Obr. 11: Praha-Dejvice, typ Pröttel 2A (1 kresba autorky – podle fotky; 2 databáze NM).

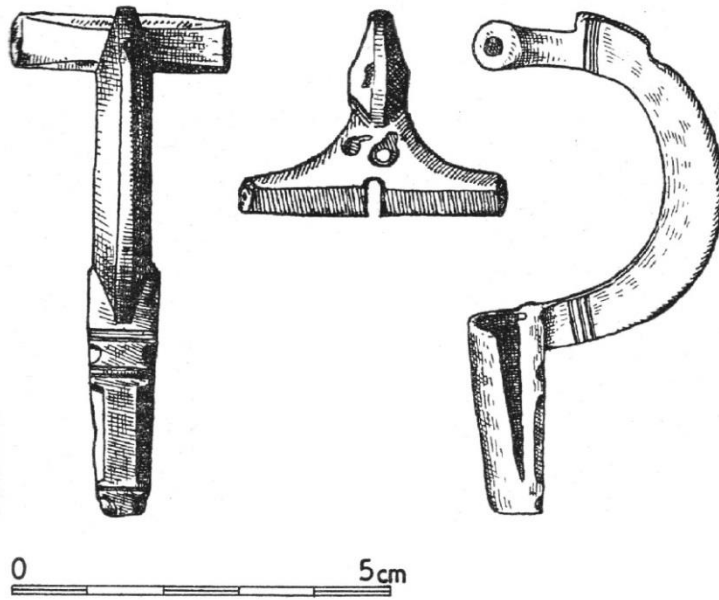
Obr. 12: Praha-Šárka, typ Pröttel 3/4C (kresba autorky).

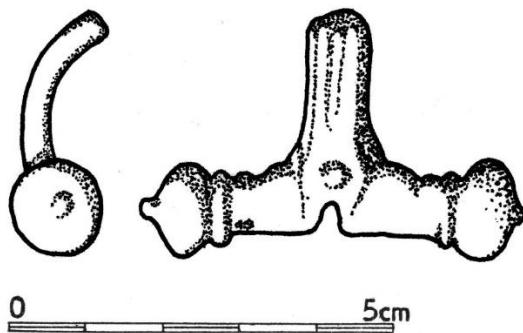
Obr. 13: Předměřice nad Labem, typ Pröttel 3/4C (kresba autorky).

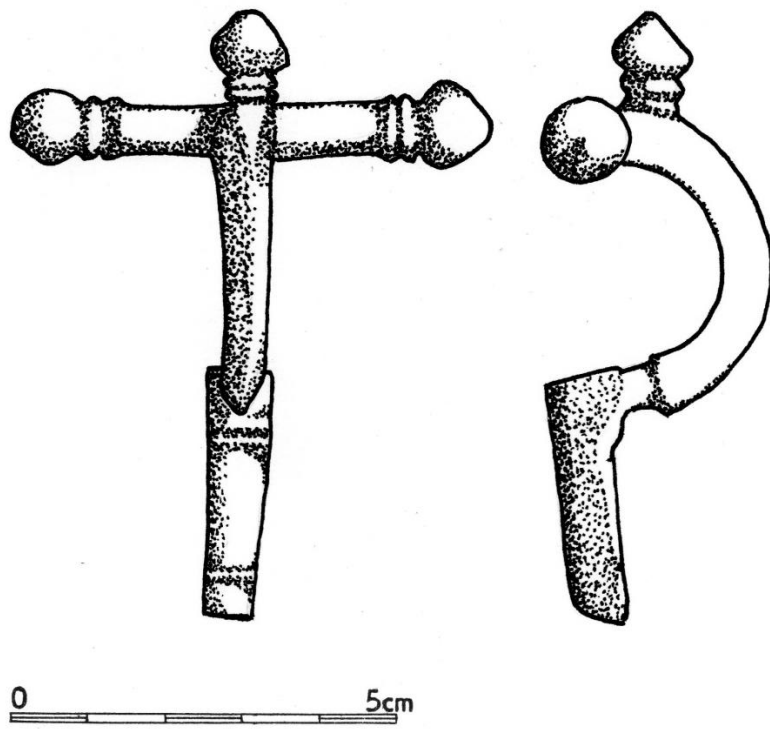
Obr. 14: Rejkovice-Plešivec, typ Pröttel 3/4A (kresba autorky - podle fotky).

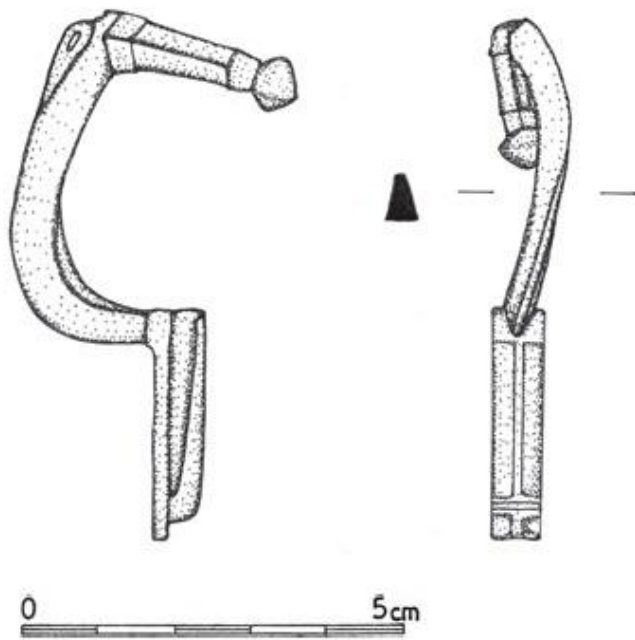
Obr. 15: Roztoky, typ Pröttel 1A (podle Svoboda 1948).

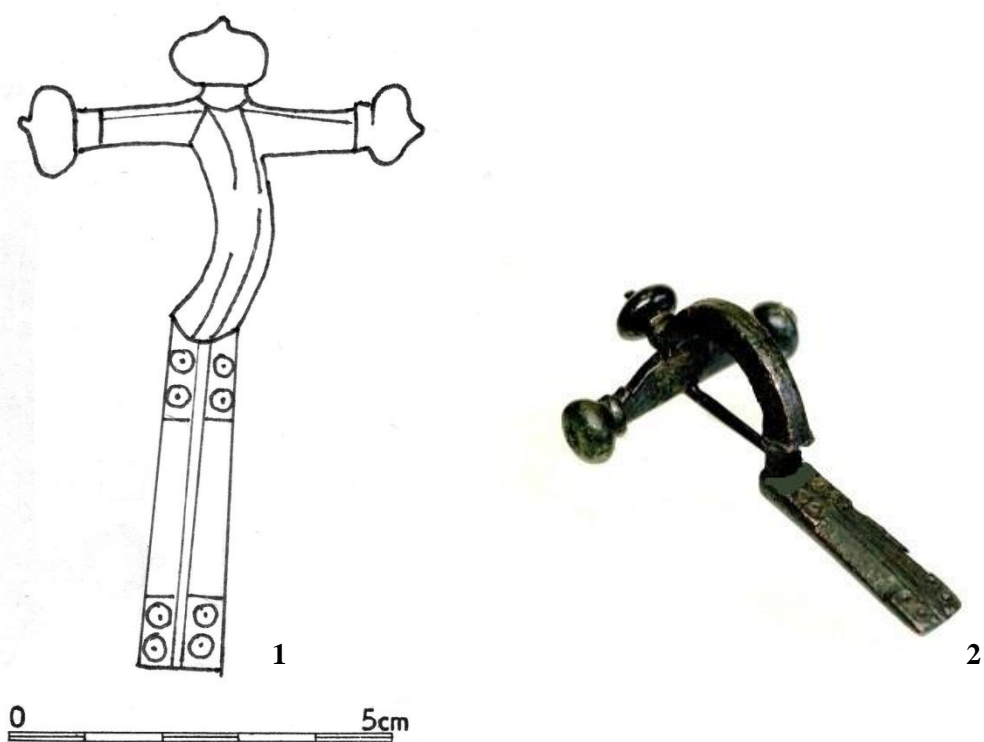
Obr. 16: Stradonice, typ Pröttel 3/4 (podle Břeň 1964).

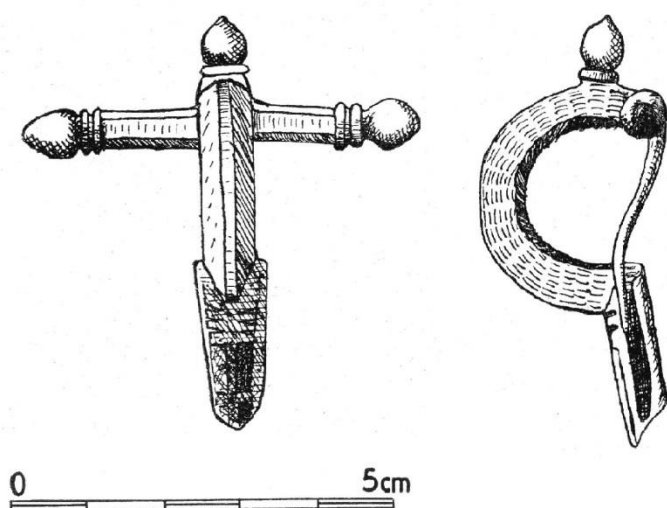
Obr. 17: Stradonice, typ Pröttel 1A (podle Břeň 1964).

Obr. 18: Trotina, typ Pröttel 1B (kresba autorky).

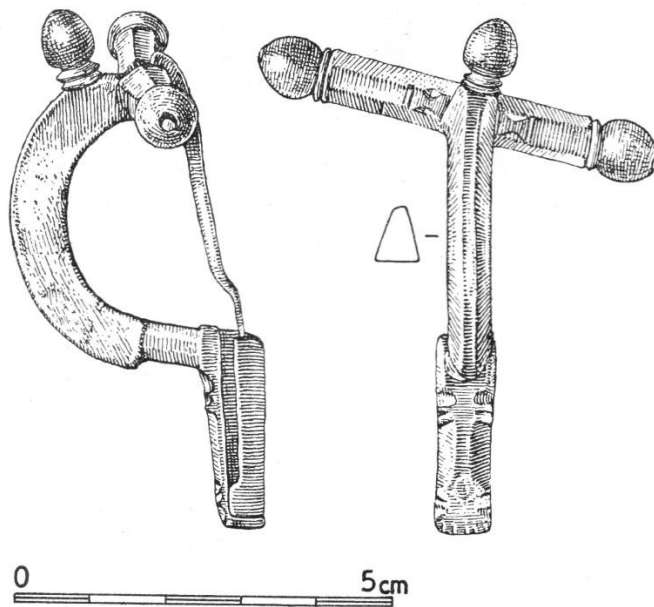

Obr. 19: Žatec, typ Pröttel 3/4B (1 podle Sakař 1961, 2 databáze NM).

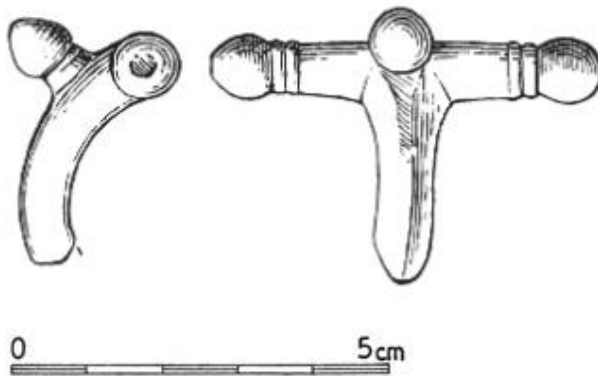

Obr. 20: Neznámé naleziště (Čechy), typ Pröttel 1A (podle Svoboda 1948).

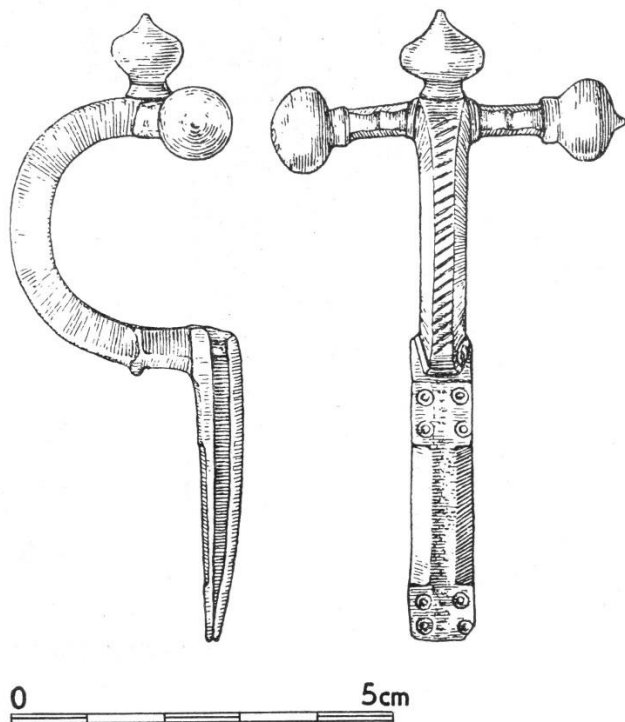

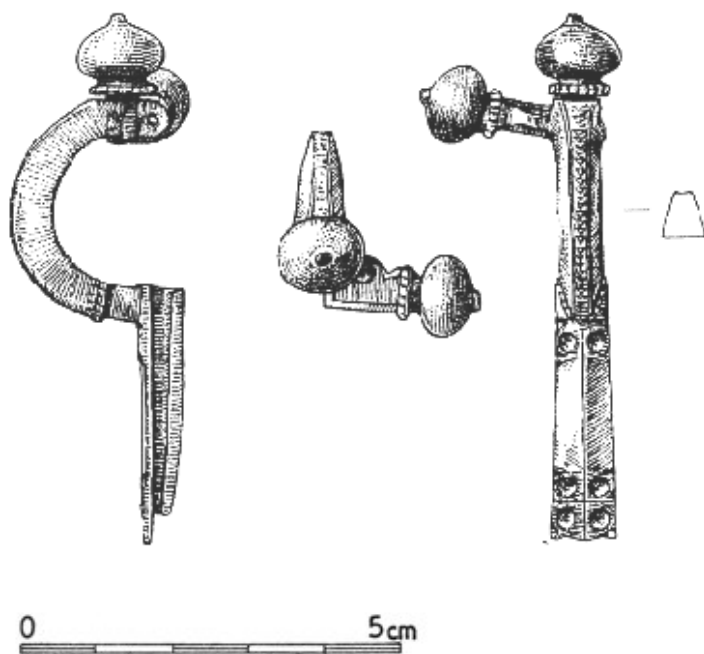
Obr. 21: Bílovice, typ Pröttel 1B (podle Peškař 1972).

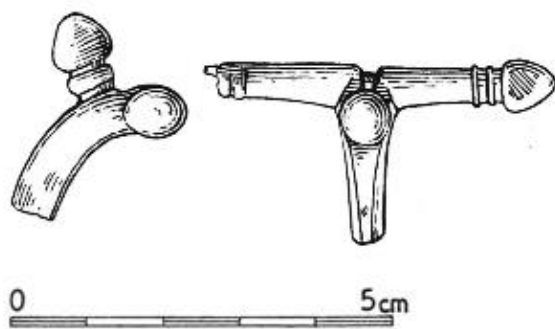
Obr. 22: Medlovice, typ Pröttel 1A (podle Čižmář - Čižmářová - Kejzlar 2011).

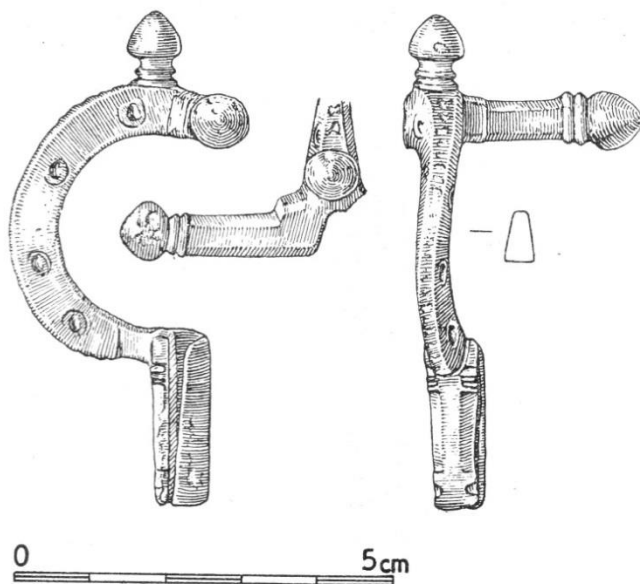
Obr. 23: Mistřice, typ Pröttel 3/4B (podle Peškař 1972).

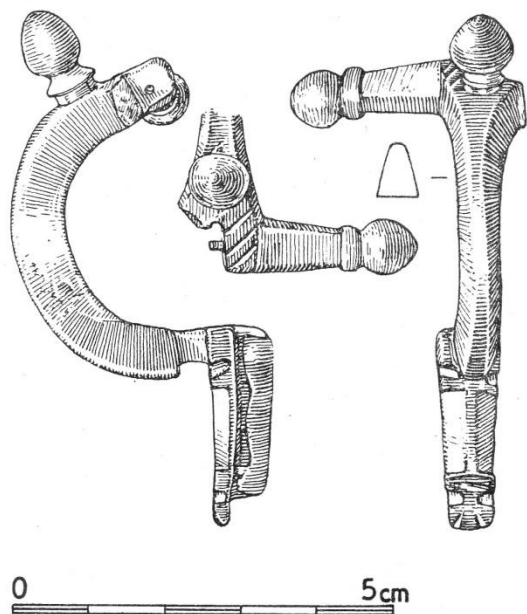
Obr. 24: Olomouc-Řepčiny, typ Pröttel 3/4B (podle Loskotová 2009).

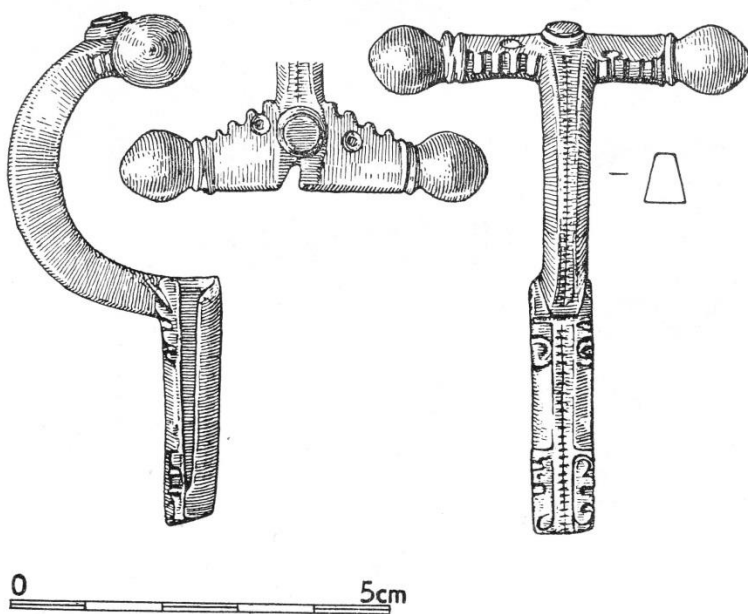
Obr. 25: Šebetov, typ Pröttel 1A (podle Čižmář - Čižmářová - Kejzlar - Kolníková 2009).

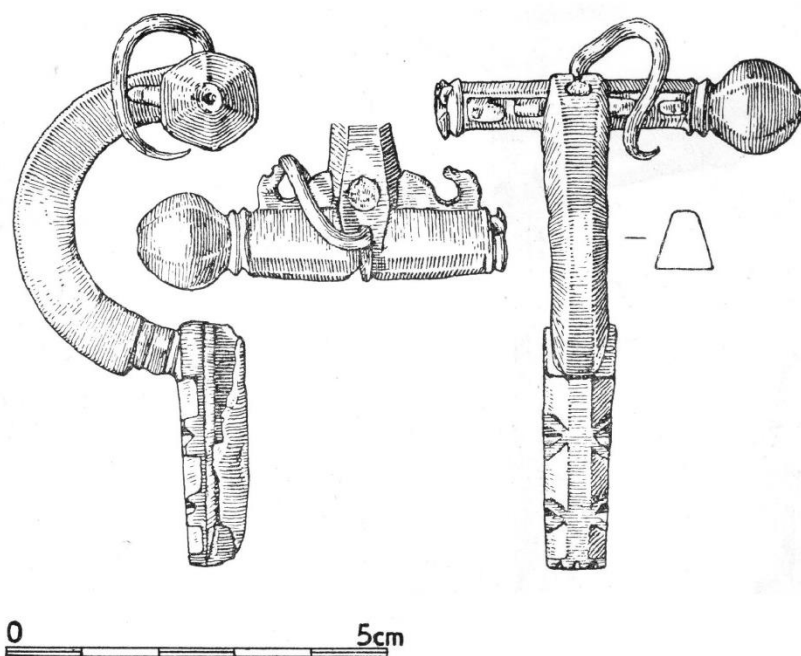
Obr. 26: Uherské Hradiště, typ Pröttel 1B (podle Peškař 1972).

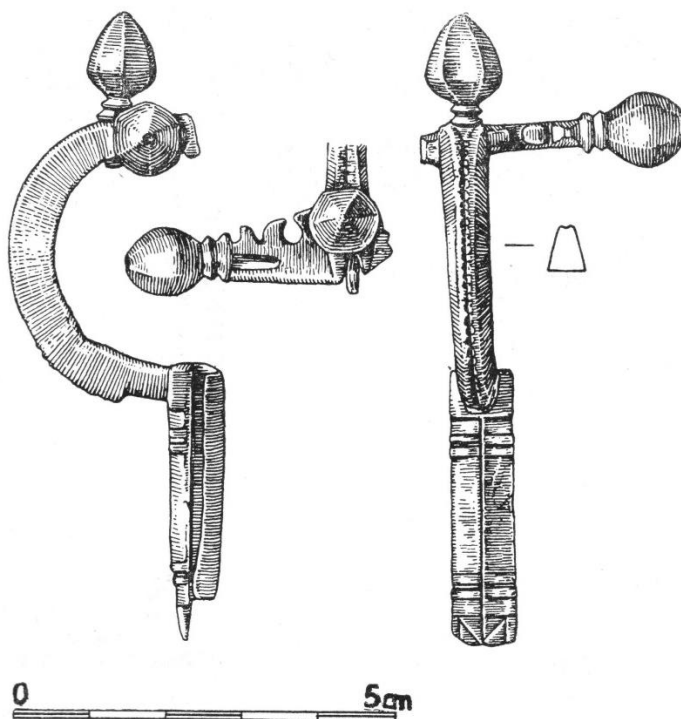
Obr. 27: Uherské Hradiště, typ Pröttel 1A (podle Peškař 1972).

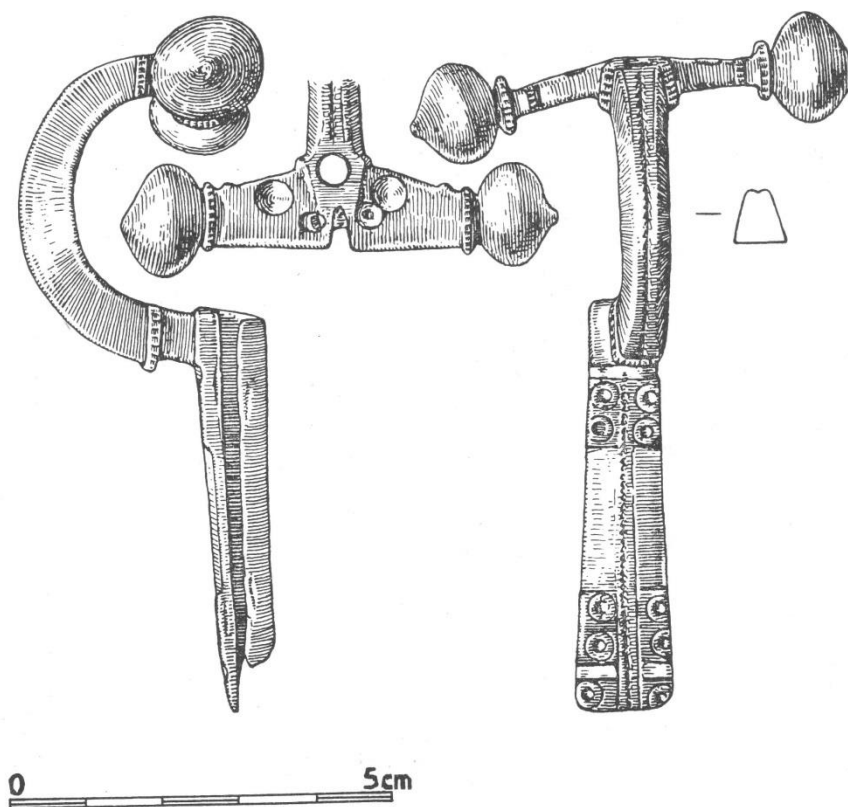
Obr. 28: Uherské Hradiště, typ Pröttel 2C (podle Peškař 1972).

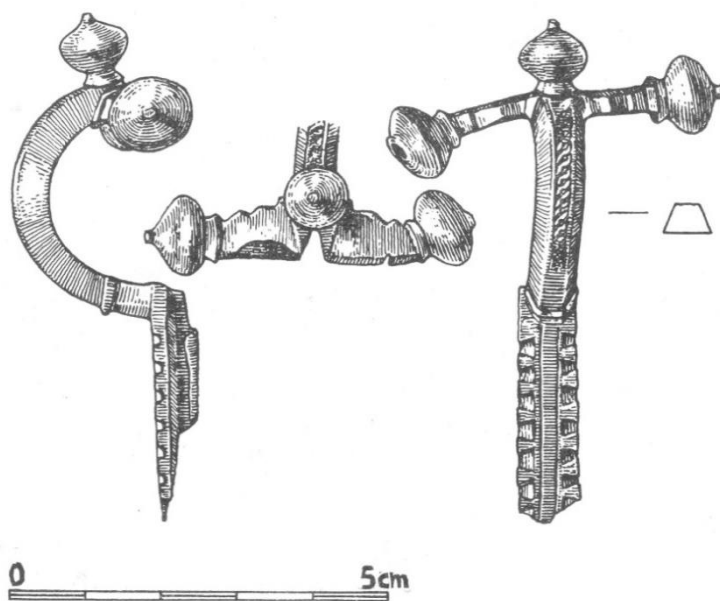
Obr. 29: Uherské Hradiště, typ Pröttel 2A (podle Peškař 1972).

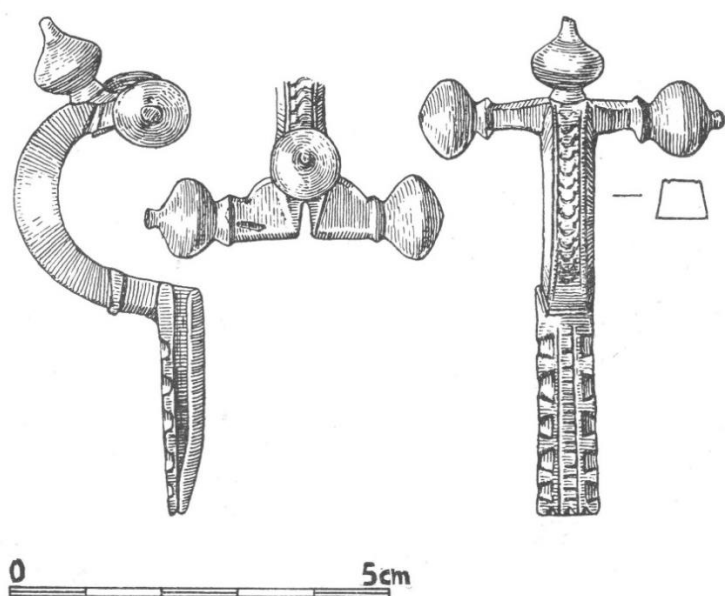
Obr. 30: Uherské Hradiště, typ Pröttel 3/4A (podle Peškař 1972).

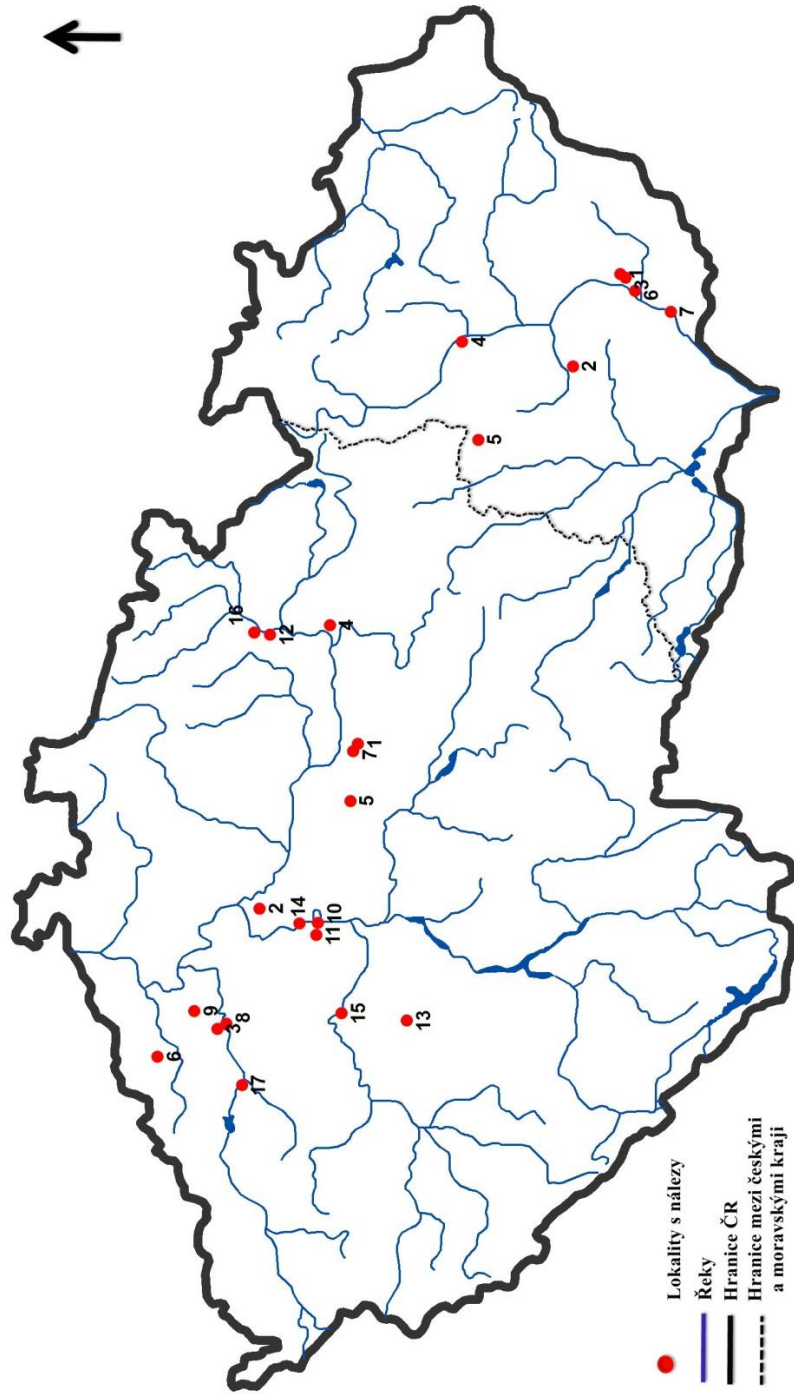
Obr. 31: Uherské Hradiště, typ Pröttel 3/4B (podle Peškař 1972).

Obr. 32: Veselí nad Moravou, typ Pröttel 3/4D (podle Peškař 1972).

Obr. 33: Veselí nad Moravou, typ Pröttel 3/4D (podle Peškař 1972).

Obr. 34: Spony s cibulovitými knoflíky v Čechách a na Moravě. Čechy: 1 Dolany; 2 Chlumín; 3 Chožov; 4 Koloděje; 5 Kouřim; 6 Lahošť; 7 Nebovidy; 8 Počedělice; 9 Podsedice; 10 Praha-Dejvice; 11 Praha-Šárka; 12 Předměřice nad Labem; 13 Rejkovice-Plešivec; 14 Roztoky; 15 Stradonice; 16 Trotina; 17 Žatec. Morava: 1 Bílovice; 2 Medlovice; 3 Místřín; 4 Olomouc-Řepčín; 5 Šebetov; 6 Uherské Hradiště; 7 Veselí nad Moravou.

